

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ : ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

Η ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ 2011

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΣΑΒΟΪΔΑΚΗ ΟΥΡΑΝΙΑ (Α.Μ:7588)

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΓΑΛΥΦΙΑΝΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΜΕΡΟΣ Ι : ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
1.1) ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	8
1.2) Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΠΕΧΘΟΥΣ ΧΡΕΟΥΣ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
2.1) ΠΩΣ ΞΕΚΙΝΗΣΕ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	10
2.2) ΤΟ ΚΡΑΧ ΤΟΥ 1929.....	10
2.3) ΟΙ ΠΕΤΡΕΛΑΪΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1970.....	13
2.4) Η «ΜΑΥΡΗ ΔΕΥΤΕΡΑ» ΤΟΥ 1987.....	15
2.5) Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΕΚΙΛΑΣ ΤΟ 1994.....	16
2.6) Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1995.....	18
2.7) Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ «ΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΤΙΓΡΕΙΣ» ΤΟ 1997.....	18
2.8) Η ΡΩΣΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟ 1998.....	19
2.9) Η «ΦΟΥΣΚΑ» ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ ΥΨΗΛΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ.....	19
2.10) Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.....	20
2.11) Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΙΣΛΑΝΔΙΑ.....	20
2.12) Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ.....	21
2.13) Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ SUBPRIMES – 2007.....	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1) ΟΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΠΤΩΧΕΥΣΕΙΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΕΠΟΧΩΝ.....	23

ΜΕΡΟΣ 2^ο: Η ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ 2011.....	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1) ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ.....	26
4.2) ΟΙ ΠΤΩΧΕΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.....	26
4.3) ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ.....	28
4.4) ΠΟΤΕ ΣΥΣΣΩΡΕΥΤΗΚΕ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ.....	31
4.5) ΠΩΣ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ.....	33
4.6) ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΜΕΝΗ Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ.....	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1) ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	36
5.2) ΠΟΙΟΙ ΘΕΩΡΟΥΝΤΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ.....	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1) ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΕΚΤΕΘΕΙΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ.....	42
6.2) ΠΩΣ ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑ ΣΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ.....	42
6.3) ΠΟΙΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΧΟΥΝ ΤΗ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΖΗΜΙΑ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	43
6.4) ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	43
6.5) ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

7.1)	Η ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	48
7.2)	ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	48
7.3)	Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΜΙΑ ΧΩΡΑ.....	53
7.4)	ΤΡΟΠΟΙ ΓΙΑ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΕΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	56
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	58
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	59

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αδιαμφισβήτητα, διανύουμε μία από τις σπουδαιότερες περιόδους στην ιστορία της Ελλάδας, σχετικά με την οικονομία της. Η οικονομική κρίση είναι ένα φαινόμενο, που έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό επικινδυνότητα, τη χώρα μας, καθώς και κάθε πολίτη της. Η εργασία αυτή σκοπό έχει να αναλύσει τους λόγους, για τους οποίους η Ελλάδα βρέθηκε σε αυτή την δύσκολη κατάσταση, σε τι οφείλεται η συσσώρευση του δημόσιου χρέους και ποιοι είναι υπεύθυνοι γι' αυτό. Επιπλέον, αναφέρεται στις δυσάρεστες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης ως προς το θεσμό της κοινωνίας και της εκπαίδευσης. Τέλος, σημειώνονται τρόποι, με τους οποίους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και να επανέλθει η ανάκαμψη στην οικονομία. Στόχος της εργασίας είναι να δώσει στον αναγνώστη τη δυνατότητα, να ενημερωθεί, για την παγκόσμια, ευρωπαϊκής και κατ' επέκταση ελληνική οικονομική κρίση.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικονομία είναι λέξη που χρησιμοποιούμε στην καθημερινή μας ζωή και μπορεί να σημαίνει πολύ απλά από την εξοικονόμηση χρημάτων, μέχρι την οικονομική κατάσταση του κράτους. Πλέον επίσημα με τον όρο "οικονομία" χαρακτηρίζεται το σύνολο των λελογισμένων και συστηματικών ενεργειών ανθρώπων, που διαβιούν σε κοινωνία, προς εξεύρεση αγαθών για την ικανοποίηση των αναγκών τους. Πολλές φορές η οικονομία αναφέρεται στην οικονομία του κράτους, με άλλα λόγια την οικονομική κατάσταση που βρίσκεται το κράτος.

Από την στιγμή που υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ των κρατών, ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών ισχύει και η έννοια της διεθνούς οικονομίας. Οι κανόνες της ελεύθερης αγοράς των ελεύθερα διακινούμενων προϊόντων στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και οι εξαγωγικές σχέσεις που επικρατούν ανά την υφήλιο καθιστούν την οικονομία διεθνή παράγοντα στις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Επιπλέον η άμεση επίδραση στις οικονομίες των κρατών επέρχεται από το γεγονός της ύπαρξης των διαφόρων νομισμάτων των χωρών ανά τον κόσμο. Το γεγονός και μόνο ότι εμπορεύονται νομίσματα και επηρεάζονται οι αξίες των εξαγόμενων αγαθών επιδρά άμεσα στις οικονομίες των κρατών. Για να δώσουμε ένα παράδειγμα στην κατανόηση αυτού του μηχανισμού μπορούμε να συγκρίνουμε την εξαγωγική ικανότητα των Η.Π.Α όταν το δολάριο είναι ασθενές έναντι του ευρώ και όταν είναι ισχυρό. Ένα ασθενές δολάριο κάνει τα εξαγόμενα προϊόντα περισσότερο ελκυστικά ενώ ένα ισχυρό δολάριο αποθαρρύνει τις εξαγωγές και συνεπώς αυξάνει τις εισαγωγές.

Μέσα από την νέα εποχή της παγκοσμιοποίησης η οικονομία έχει αλλάξει πρόσωπο και έχει περιέλθει σε ένα πιο διευρυμένο πεδίο δράσης. Οι εξαγωγές και οι εισαγωγές, τα χρηματιστήρια, οι αλληλεπιδράσεις των νομισμάτων και πολλά άλλα πεδία της οικονομίας επηρεάζονται πλέον όχι μόνο από τις τοπικές αγορές αλλά από τις παγκόσμιες. Αυτό έχει σαν συνέπεια να δημιουργούνται πολυεθνικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε πολλά κράτη συγχρόνως.

Οι απόψεις για το κατά πόσο ωφελήθηκε η παγκόσμια οικονομία από τις τελευταίες αλλαγές δίστανται. Πολλοί εκφέρουν την γνώμη ότι πλέον οι αγορές έχουν γίνει αλληλοεξαρτημένες και μια πιθανή κατάρρευση μιας εκ των μεγάλων οικονομιών μπορεί να συμπαρασύρει και τις υπόλοιπες και έτσι να έχουμε αλυσιδωτές αντιδράσεις

και ραγδαία κατάρρευση όλων των οικονομιών του πλανήτη. Μία κατάσταση, η οποία συνδέεται άμεσα με το θέμα της πτυχιακής εργασίας, όπου θα αναπτύξουμε στις παρακάτω σελίδες.

Πιο συγκεκριμένα, θα ασχοληθούμε με το οικονομικό χρέος, που πλήττει την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Ξεκινώντας με μια ιστορική αναδρομή σε προηγούμενες κρίσεις παγκοσμίως, θα καταλήξουμε να αναλύσουμε τα στάδια της ιστορίας του Ελληνικού Δημόσιου χρέους και τα αίτια για τα οποία προκλήθηκε αυτό το χρέος.

Στη συνέχεια, θα αναπτύξουμε τις συνέπειες που δημιούργησε η οικονομική κρίση στις ζωές των Ελλήνων και τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί αυτό το φαινόμενο.

ΜΕΡΟΣ Ι : ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναφερθούμε στην χρηματοοικονομική κρίση που εμφανίστηκε σε παγκόσμιο επίπεδο, το 2008 και συνεχίζεται να υπάρχει. Η οικονομική κρίση ξεκίνησε να υπάρχει από την κορυφή της οικονομίας, που όπως γνωρίζουμε είναι η Αμερική και εξαπλώθηκε σε ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο. Η αρχή έγινε από την αμερικάνικη αγορά στεγαστικών δανείων και λόγω της παγκοσμιοποίησης έφτασε σε όλες τις χρηματοπιστωτικές αγορές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1) ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.¹

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση.

Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο (business cycles), ακριβώς για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από 7 έως 11 χρόνια.²

1.2) Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΠΕΧΘΟΥΣ ΧΡΕΟΥΣ

Η ιστορία μας ξεκινά τη δεκαετία του 1920 με τον Αλεξάντερ Σακ. Υπουργός στην τσαρική Ρωσία και ειδικός σε θέματα δικαίου, ο Σακ βρέθηκε μετά την επανάσταση του 1917 να διδάσκει σε πανεπιστήμια της Ευρώπης και των ΗΠΑ.

Το 1927 παρουσίασε μια λαμπρή ιδέα, την έννοια του απεχθούς χρέους. Για να ορίσουμε ένα χρέος ως απεχθές, είτε, πρέπει να υπάρχουν τρεις προϋποθέσεις:

1^{ov}: Το καθεστώς της χώρας να προχώρησε στη σύναψη του δανείου χωρίς τη γνώση και τη συγκατάθεση των πολιτών.

¹ Γεώργιος Κουφάρης, (2010), «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010

² European Commission, (2009), «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. Pp.1-87, Tab. Graph. Bibliogr

2^{ov}: Τα δάνεια να σπαταλήθηκαν σε δραστηριότητες που δεν ωφέλησαν τους πολίτες της χώρας.

Και 3^{ov}: Ο πιστωτής να ήταν ενήμερος για αυτή την κατάσταση και να σφύριζε αδιάφορα.

Οι προτάσεις του Σακ ακούγονται προοδευτικές, εάν όχι επαναστατικές. Στην πραγματικότητα, εκείνη την εποχή εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα μιας αναδυόμενης υπερδύναμης, αυτής των ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ είχαν χρειαστεί την έννοια του απεχθούς χρέους από το 1898, όταν κέρδισαν τον ισπανο-αμερικανικό πόλεμο και προσάρτησαν την Κούβα. Το πρόβλημα ήταν , ότι μαζί με το νησί, «προσάρτησαν» και το λογαριασμό που άφηγε πίσω του το αποικιακό καθεστώς της Ισπανίας.

Και επειδή η ισπανική αποικιοκρατία κράτησε τέσσερις αιώνες —από τη στιγμή δηλαδή που ο Κολόμβος βρέθηκε στην Αμερική, το 1492, μέχρι το 1898— το χρέος ήταν ελαφρώς μεγάλο.

Οι Ηνωμένες πολιτείες δε σκόπευαν, φυσικά να πληρώσουν τα σπασμένα των προηγούμενων καθεστώτων και έτσι αποφάσισαν ότι το χρέος της Κούβας είναι απεχθές, οπότε αρνήθηκαν να το πληρώσουν.

Μια παρόμοια ιστορία είχε να διηγηθεί και το Μεξικό μερικές δεκαετίες νωρίτερα. Όταν ο δημοκρατικός στρατός ανέτρεψε το καθεστώς του αυτοκράτορα Μαξιμιλιανού του Ά, αποφάσισε ότι το χρέος που είχε δημιουργηθεί ήταν απεχθές.

Ο Μαξιμιλιανός είχε δανειστεί υπέρογκα ποσά με ληστρικά επιτόκια προκειμένου να αντιμετωπίσει τις εξεγέρσεις εναντίον του. Και επειδή χρώσταγε πολλά, τόσο στους δανειστές του αλλά κυρίως στο λαό του Μεξικού, τον έστησαν στα δέκα μέτρα και τον εκτέλεσαν.

Τα περισσότερα παραδείγματα απεχθούς χρέους του 19^{ov} αιώνα και των αρχών του 20^{ov}, φαίνεται να αφορούν υποανάπτυκτες χώρες της αμερικάνικης ηπείρου.

Στην πραγματικότητα, πίσω από όλες τις αποφάσεις για παύση πληρωμών, βρισκόταν μια ανερχόμενη υπερδύναμη: οι ΗΠΑ. Και αυτή η υπερδύναμη θα φέρει την έννοια του απεχθούς χρέους στον 21° αιώνα.³

³ «ΧΡΕΟΚΡΑΤΙΑ» εκδόσεις Α.Α ΛΙΒΑΝΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1) ΠΩΣ ΞΕΚΙΝΗΣΕ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Η οικονομική κρίση ξεκίνησε από την απληστία των τραπεζών οι οποίες, θέλοντας να βγάλουν περισσότερα κέρδη, υποεκτίμησαν τους κινδύνους που ανελάμβαναν επενδύοντας τα χρήματα των καταθετών. Τα κέρδη των τραπεζών προέρχονται από τα δάνεια που δίνουν και όχι από τις καταθέσεις, οι οποίες θεωρούνται «παθητικό». Και αυτό διότι από τα δάνεια εισπράττουν τόκους, δηλαδή έχουν κέρδος, ενώ στις καταθέσεις πληρώνουν τόκους, άρα τους δημιουργούν ζημιά. Προκειμένου να αυξήσουν τα κέρδη τους οι τράπεζες έδιναν όσο περισσότερα δάνεια μπορούσαν.

2.2) ΤΟ ΚΡΑΧ ΤΟΥ 1929

Εβδομήντα εννιά χρόνια συμπληρώνονται στις 29 Οκτωβρίου από το μεγάλο κραχ του 1929, μία από τις χειρότερες χρηματιστηριακές κρίσεις της αμερικανικής ιστορίας. Η Μαύρη Πέμπτη 24 Οκτωβρίου 1929 έδωσε μια γεύση αυτού που θα ακολουθούσε τη Μαύρη Τρίτη 29 Οκτωβρίου, μιας κατάρρευσης που έχει σημαδέψει τη σύγχρονη χρηματιστηριακή ιστορία. Άλλωστε εκείνη η χρηματιστηριακή κρίση σηματοδότησε την έναρξη μιας περιόδου ευρύτατων και μακροχρόνιων συνεπειών για τις Ηνωμένες Πολιτείες, αν και μέχρι σήμερα οι απόψεις οικονομολόγων και ιστορικών δίστανται όσον αφορά το ρόλο που έπαιξε το κραχ στη μεγάλη ύφεση που ακολούθησε.

Ενδεικτικό των διαστάσεων του κραχ ήταν πως, ενώ μετά τη μεγάλη κατάρρευση του Οκτωβρίου του 1929, τη μεγαλύτερη ημερήσια πτώση στην ιστορία της Wall Street, η αγορά χρειάστηκε λιγότερο από δύο χρόνια, για να ανακτήσει το χαμένο έδαφος, μετά το 1929 ο Dow Jones δεν ξαναβρήκε το χαμένο μεγαλείο του παρά μόνο έπειτα από 25 χρόνια.

Χιλιάδες είχαν κερδοσκοπήσει και κερδίσει χρήματα την περίοδο της χρηματιστηριακής άνθησης, χωρίς να έχουν την παραμικρή γνώση για τη φύση της εταιρείας όπου τοποθετούσαν τις περιουσίες τους. Μέχρι το 1920 οι αγορές ήταν ένα παιχνίδι για επαγγελματίες. Με το μπουμ του χρηματιστηρίου η βάση των ιδιοκτητών μετοχών διευρύνθηκε δραματικά. Έως το καλοκαίρι του 1929 περισσότεροι από 1.000.000 Αμερικανοί είχαν δανεισθεί για να αγοράσουν μετοχές.

Το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1920 ήταν μια περίοδος εντυπωσιακής οικονομικής προόδου, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να δρέπουν τους καρπούς της μεταπολεμικής ανάκαμψης και της τεχνολογικής ανάπτυξης. Μεταξύ 1919 και 1929 ο αριθμός των αυτοκινήτων στους αμερικανικούς δρόμους υπερτριπλασιάστηκε, οι πωλήσεις των ραδιοφώνων αυξήθηκαν από 60.000.000 δολ. και το 1922 σε 843.000.000 δολ. επτά χρόνια αργότερα. Η ανάπτυξη φαινόταν να μη σχετίζεται με τη δημιουργία κάποιας φούσκας. Αντίθετα, μερίδα ιστορικών υποστήριζε πως οι βιομηχανίες βοηθούσαν η μία την άλλη να δημιουργήσουν αυθεντική οικονομική ανάπτυξη: οι πωλήσεις αυτοκινήτων ενίσχυαν τους παραγωγούς ελαστικών, τους κατασκευαστές οδών και τους εργαζόμενους στη μεταλλουργία. Όλα ήταν μια δημιουργική αλυσίδα. Την περίοδο του κραχ η Νέα Υόρκη είχε αναδειχθεί σε σημαντική χρηματοοικονομική μητρόπολη. Το χρηματιστήριό της ήταν το μεγαλύτερο του κόσμου. Η δεκαετία του '20 βρήκε την πόλη να ευημερεί και να διαθέτει ρευστό. Ο κόσμος είχε πειστεί πως η ανοδική πορεία της αγοράς θα διατηρούνταν. Από το 1921 έως το 1929 ο Dow Jones εκτινάχθηκε από τις 60 μονάδες στις 400. Από τη μια στιγμή στην άλλη δημιουργήθηκαν νέοι εκατομμυριούχοι. Η επένδυση στο χρηματιστήριο έγινε σύντομα το αγαπημένο χόμπι των Αμερικανών. Οι επενδυτές έβαζαν υποθήκη τα σπίτια τους ή επένδυαν τις αποταμιεύσεις μιας ζωής σε «καυτές» μετοχές. Για τον μέσο επενδυτή οι μετοχές ήταν σίγουρο χαρτί. Ελάχιστοι ήταν εκείνοι που μελετούσαν τα θεμελιώδη μεγέθη των εταιρειών όπου επένδυαν και ακόμη λιγότεροι εκείνοι που περίμεναν ένα κραχ.

Μετά από μια ξέφρενη πενταετία που ο Dow Jones πενταπλασίασε την αξία του, ο δείκτης έφτασε στις 381,17 μονάδες στις 3 Σεπτεμβρίου 1929. Μετά από αυτό και για ένα μήνα η αγορά άρχισε να πέφτει, χάνοντας περίπου το 17% της αξίας της. Στη συνέχεια οι τιμές κάλυψαν περισσότερο από το ήμισυ του χαμένου εδάφους, για να συνεχίσουν την καθοδική πορεία τους αμέσως μετά. Η πτώση επιταχύνθηκε φτάνοντας στη Μαύρη Πέμπτη 24 Οκτωβρίου. Ο αριθμός ρεκόρ των 12.900.000 μετοχών άλλαξε χέρια εκείνη την ημέρα. Η ευφορία και τα κέρδη της bull market κατέρρευσαν στις 24 Οκτωβρίου 1929, όταν οι τιμές των μετοχών στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης άρχισαν να πέφτουν με άνευ προηγουμένου ρυθμό και συνέχισαν για έναν ολόκληρο μήνα. Τις ημέρες που οδήγησαν στην Μαύρη Πέμπτη η αγορά ήταν ασταθής. Περίοδοι πωλήσεων πανικού και υψηλών συναλλαγών διαδέχονταν σύντομες περιόδους υψηλότερων τιμών και ανάκαμψης. Την Παρασκευή 25 Οκτωβρίου τραπεζίτες της

Wall Street συναντήθηκαν να βρουν μια λύση για να αντιμετωπισθεί ο πανικός και το χάος που είχε δημιουργηθεί. Στη συνάντηση συμμετείχαν ο Thomas W. Lamont, επικεφαλής της Morgan Bank, ο Albert Wiggin, επικεφαλής της Chase National Bank, και ο Charles E. Mitchell, πρόεδρος της National City Bank. Επέλεξαν τον Richard Whitney, αντιπρόεδρο του χρηματιστηρίου, για να τους εκπροσωπήσει. Έχοντας τη στήριξη των οικονομικών παραγόντων ο Whitney έδωσε εντολή για την αγορά ενός μεγάλου πακέτου μετοχών στην US Steel σε τιμή πολύ πάνω από την τρέχουσα. Μπροστά στους έκπληκτους χρηματιστές ο Whitney έδωσε παρόμοιες εντολές και για άλλες blue chip μετοχές. Η τακτική ήταν παρόμοια με εκείνη που είχε δώσει τέλος στον πανικό του 1907. Το 1929 όμως το κόλπο έπιασε μόνο προσωρινά. Το Σαββατοκύριακο τα γεγονότα δραματοποιήθηκαν ιδιαίτερα από τις εφημερίδες στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τη Δευτέρα 28 Οκτωβρίου ακόμη περισσότεροι επενδυτές αποφάσισαν να βγουν από την αγορά και ο πανικός συνεχίστηκε με πτώση 13% του Dow Jones εκείνη την ημέρα. Την επόμενη ημέρα, τη Μαύρη Τρίτη 29 Οκτωβρίου, 16.400.000 μετοχές άλλαξαν χέρια, αριθμός που έσπασε το ρεκόρ που είχε σημειωθεί πριν από πέντε ημέρες και καταρρίφθηκε μόλις το 1969.

Πολλοί οικονομικοί παράγοντες άρχισαν να αγοράζουν μεγάλα πακέτα μετοχών, για να δείξουν στο επενδυτικό κοινό ότι είχαν πίστη στην αγορά, όμως οι προσπάθειές τους δεν κατάφεραν να αποτρέψουν την πτώση. Ο Dow Jones έχασε 12% εκείνη την ημέρα και η αγορά 14 δισ. δολ. από την αξία της, φέρνοντας τις απώλειες της εβδομάδας σε 30 δισ. δολ., δέκα φορές τον ετήσιο προϋπολογισμό της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και πολλές φορές περισσότερα από όσα είχαν ξοδέψει οι ΗΠΑ στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Εκτός από τους μικροεπενδυτές και οι τράπεζες είχαν εκτεθεί σημαντικά στο χρηματιστήριο. Όταν οι μετοχές ήταν άχρηστα χαρτιά, τα χρήματα των καταθετών τους είχαν γίνει καπνός. Μαζικές αναλήψεις καταθέσεων έφεραν πανικό, τράπεζες κατέρρευσαν, χρηματιστηριακοί οίκοι πτώχευσαν, άνθρωποι άρχισαν να πέφτουν από τα κτίρια. Εκτιμάται ότι περίπου 140 δισ. δολ. καταθέσεων εξατμίστηκαν και 10.000 τράπεζες έβαλαν λουκέτο.

Μετά το κραχ, ο Dow Jones ανέκαμψε για λίγο στις αρχές του 1930, ξανακυλώντας στη συνέχεια στα χαμηλά του 1932. Η αγορά δεν επέστρεψε στα προ του 1929 επίπεδα πριν

από τα τέλη του 1954 και στις 8 Ιουλίου 1932 βρισκόταν σε χαμηλότερο επίπεδο από το 1800.

Στη μεγάλη ύφεση που ακολούθησε το κραχ η φτώχεια έγινε καθημερινότητα. Πρώην εκατομμυριούχοι επιχειρηματίες κατέληξαν να πουλάνε μήλα και μολύβια στις γωνίες των δρόμων και το ένα τρίτο των Αμερικανών βρέθηκε κάτω από το όριο της φτώχειας.

Το κραχ της Wall Street είχε τεράστιο αντίκτυπο στην αμερικανική οικονομία και παραμένει μέχρι σήμερα πηγή έντονης ακαδημαϊκής συζήτησης για τις συνέπειές του. Το βασικό ερώτημα είναι αν το κραχ προκάλεσε την ύφεση που ακολούθησε ή αν ήταν απλώς ένα σύμπτωμα της οικονομικής φούσκας που είχε δημιουργηθεί από την πιστωτική μανία.⁴

2.3) ΟΙ ΠΕΤΡΕΛΑΪΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1970

Μετά τον πόλεμο οι περισσότερες οικονομίες γεύτηκαν τη μακρύτερη περίοδο ανάπτυξης στην ιστορία των κοινωνιών της αγοράς. Από το 1950 μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '70 οι οικονομίες αναπτύσσονταν με χαμηλά ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 έκαναν την εμφάνισή τους δύο πετρελαϊκές κρίσεις. Αυτές έφεραν στο προσκήνιο το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού, δηλαδή τη συνύπαρξη πληθωρισμού και αυξημένης ανεργίας. Ως επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης κρίσης καταγράφεται η 17η Οκτωβρίου του 1973, όταν τα μέλη του ΟΑΡΕC (Οργανισμού Αραβικών Χωρών - Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) ανακοίνωσαν ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία.

Παράλληλα, τα μέλη του ΟΡΕC (Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών χωρών) συμφώνησαν να εκμεταλλευτούν την επιρροή τους στο μηχανισμό καθορισμού της

⁴ <http://tritimatia.blogspot.com/2011/08/1929.html> , της Μαρίας Μαθιοπούλου

τιμής του πετρελαίου, έτσι ώστε να αυξηθεί η τιμή του παγκοσμίως. Έτσι, η εξάρτηση του βιομηχανοποιημένου κόσμου από το αργό πετρέλαιο και ο κυρίαρχος ρόλος του OPEC ως παγκόσμιου προμηθευτή, οδήγησαν σε δραματικά πληθωριστικές αυξήσεις τιμών, ενώ ήταν κατασταλτικές για την οικονομική δραστηριότητα.

Παρόλα αυτά, οι στοχευμένες χώρες ανταποκρίθηκαν βρίσκοντας νέες πρωτοβουλίες για να περιορίσουν την εξάρτησή τους από τις παραπάνω χώρες. Παρά τις προσπάθειες των αραβικών κρατών να καταδείξουν την ενεργειακή εξάρτηση της Δύσης, μπορεί να υποστηριχθεί ότι τελικά διαπραγματεύονταν διπλωματικά οφέλη για την ολοένα και αυξανόμενη εξάρτηση από τη Δύση για οικονομική και στρατιωτική ασφάλεια. Η έντονη αντίδραση από τις ΗΠΑ, τη Δυτική Ευρώπη, την Ιαπωνία και τη Σοβιετική Ένωση, καθώς και η εισροή νέου πετρελαϊκού πλούτου, είχαν επικίνδυνες συνέπειες για τα αραβικά κράτη κατά τα έτη μετά το 1973 και το εμπάργκο του OPEC. Οι υψηλές τιμές του πετρελαίου άνοιξαν νέους δρόμους προς αναζήτηση ενέργειας, φτάνοντας μέχρι την Αλάσκα, τη Βόρειο Θάλασσα, την Κασπία Θάλασσα και τον Καύκασο.

Έξι χρόνια μετά, το 1979, ακολούθησε η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Έκανε την εμφάνισή της στις ΗΠΑ, στον απόηχο της ιρανικής επανάστασης. Μετά την πολιτική κρίση και τον Ayatollah Khomeini να ανακτά τον έλεγχο του Ιράν, οι διαμαρτυρίες γκρέμισαν τον πετρελαϊκό τομέα του Ιράν. Παρόλο που το νέο καθεστώς επανέλαβε τις εξαγωγές πετρελαίου, ήταν ασυνεπείς και λιγότερες οδηγώντας τις τιμές να εκτοξευθούν στα ύψη.

Οι χώρες του OPEC για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αύξησαν την παραγωγή τους και η συνολική απώλεια έφτασε στο 4%. Ωστόσο, επικράτησε ένας διαδεδομένος πανικός που ανέβασε την τιμή πολύ περισσότερο από όσο θα αναμενόταν. Μετά το 1980 οι τιμές του πετρελαίου έπεφταν για έξι συνεχόμενα έτη και κορυφώθηκαν το 1986 με μία πτώση 46%. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης και της υπερβολικής παραγωγής, οδηγώντας τον OPEC στο να χάσει την ενότητα του. Εξαγωγείς πετρελαίου, όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η

Βενεζουέλα επεκτάθηκαν σημαντικά, ενώ οι ΗΠΑ και η Ευρώπη πήραν περισσότερο πετρέλαιο από το Prudhoe Bay και τη Βόρειο Θάλασσα.⁵

2.4) Η «ΜΑΥΡΗ ΔΕΥΤΕΡΑ» ΤΟΥ 1987

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και σχεδόν μία δεκαετία μετά την τελευταία κρίση παρατηρήθηκε μία σημαντική οικονομική ανάκαμψη. Οι οικονομίες αναπτύχθηκαν και πάλι, ο πληθωρισμός υποχώρησε και τα χρηματιστήρια έζησαν μεγάλες δόξες. Η ταχύτερη πτώση των μετοχών που ακολούθησε, τον Οκτώβριο του '87, έφερε μνήμες από τον Οκτώβριο του '29. Τη Δευτέρα 19 Οκτωβρίου του 1987 ο δείκτης Dow Jones έχασε το 22% της αξίας του μέσα σε λίγες ώρες, δίνοντας το έναυσμα για ένα μαζικό ξεπούλημα μετοχών στην Ευρώπη και την Ιαπωνία.

Τα αίτια της κρίσης προκύπτει ότι ήταν οικονομικοπολιτικά. Τα στοιχεία για το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ το Σεπτέμβριο ήταν δυσμενή. Παράλληλα, οι εξελίξεις στο πολιτικό σκηνικό ήταν αρνητικές, καθώς ο πρόεδρος Reagan δεν ήταν σε θέση, για λόγους υγείας, να ελέγχει την κατάσταση στις ΗΠΑ και η κρίση στον Περσικό Κόλπο κλιμακωνόταν.

Βέβαια, αυτή τη φορά ο αντίκτυπος της κρίσης δεν ήταν τόσο δραματικός όσο το 1929. Η αμερικανική οικονομία ήταν πλέον πιο ισχυρή και ανθεκτική σε τέτοιου είδους «χτυπήματα». Επιπλέον, η επέμβαση της κυβέρνησης και της κεντρικής τράπεζας των ΗΠΑ, με τη διάθεση μεγάλων ποσοτήτων ρευστού στην αγορά, υπήρξε καθοριστική. Με αυτόν τον τρόπο επωφελήθηκαν οι τράπεζες, μείωσαν τα επιτόκια και έδωσαν σημαντικά δάνεια στις μεγαλύτερες εισηγμένες επιχειρήσεις. Παρόλα αυτά, θεωρείται

5

http://www.enthesi.net/index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesi5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3

ότι η εν λόγω κρίση σήμανε τη νέα μείωση της οικονομικής δραστηριότητας που παρατηρήθηκε την περίοδο 1989-1992 στην παγκόσμια οικονομία.⁶

2.5) Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΕΚΙΛΑΣ ΤΟ 1994

Το 1994, το Μεξικό πέρασε την «κρίση της τεκίλας». Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχόντων λογαριασμών έφθασε στο επικίνδυνο 7% του ΑΕΠ και τα συναλλαγματικά διαθέσιμα συρρικνώθηκαν, με αποτέλεσμα να καταρρεύσει η πάγια ισοτιμία του πέσο έναντι του δολαρίου. Το μεξικανικό νόμισμα «βούλιαξε» κατά 50% σε έξι μήνες, η αξία του δημοσίου χρέους σε πέσο εκτινάχθηκε και η χώρα βυθίστηκε στην ύφεση. Δέκα χρόνια μετά, η οικονομία είχε σταθεί ξανά στα πόδια της, όμως με ρυθμούς ανάπτυξης ακόμα απογοητευτικούς. Η κρίση ήταν χειρότερη στον χρηματοοικονομικό τομέα. Μεγάλο πλήθος επισφαλών πιστώσεων από προσφάτως ιδιωτικοποιημένες τράπεζες βγήκε στο φως. Πολλές τράπεζες πτώχευσαν. Χιλιάδες Μεξικανοί, ιδιαίτερα της νεόκοπης αστικής τάξης, χρεοκόπησαν λόγω της εκτόξευσης των επιτοκίων και τα σπίτια τους κατασχέθηκαν. Το 1995, το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 6,5%. Όμως, το Μεξικό είχε έναν «άσο στο μανίκι»: το Βορειοαμερικανικό Σύμφωνο Ελεύθερου Εμπορίου (NAFTA), που τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1994. Ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπιλ Κλίντον, επέμεινε πως το Μεξικό, τότε τρίτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ουάσιγκτον, έπρεπε να βοηθηθεί λόγω της σημασίας του για την αμερικανική απασχόληση και τις επενδύσεις. Η κυβέρνησή του φρόντισε να συγκεντρώσει δάνειο 40 δισ. δολαρίων. Σύμφωνα με τον Ρόμπερτ Ρούμπιν, τότε υπουργό Οικονομικών, «όχι τόσο για να σωθεί το Μεξικό, αλλά για να προστατευθούμε εμείς».

Κυρίως, χάρη στη NAFTA, η μεξικανική οικονομία κατόρθωσε να αναπτύσσεται κατά 5–6% ετησίως έως το 1998. Όμως, τα τραύματα παραμένουν νωπά. Οι πραγματικοί μισθοί μειώθηκαν κατά 20% όταν ξέσπασε η κρίση και λίγο πριν το 2005 ανέκαμψαν στα παλαιά τους επίπεδα. Το χρηματιστήριο δεν ανέκτησε την

6

http://www.enthesis.net/index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesis_5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3

αξία που είχε το 1994 παρά μόνο στις αρχές του 2004. Η οικονομική ευρωστία του Μεξικού αναμφίβολα βελτιώθηκε μέχρι τότε. Διαδοχικές κυβερνήσεις, συμπεριλαμβανομένης εκείνης του προέδρου, Βισέντε Φοξ, αποκόμισαν δάφνες από τη διεθνή κοινότητα για τους προσεκτικούς χειρισμούς της οικονομίας. Εξαιτίας, των αυστηρών νομισματικών και δημοσιονομικών μέτρων, ο πληθωρισμός έχει πέσει στο 5% και, το 2004, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχόντων λογαριασμών κυμάνθηκε στο 1,4% του ΑΕΠ. Ωστόσο, η ανάπτυξη δεν είναι ταχεία. Η οικονομία εκτιμάται ότι αναπτύχθηκε το 2004 κατά 4%, ωθούμενη από τις ισχυρές εξαγωγές προς τις ΗΠΑ, τις υψηλές πετρελαϊκές τιμές και την ανταγωνιστική ισοτιμία. (Το πέσο είναι από τα ελάχιστα νομίσματα που υποχώρησαν έναντι του δολαρίου κατά το παρελθόν έτος.) Ωστόσο, από το 1994 έως το 2005, η ετήσια αύξηση του μεξικανικού ΑΕΠ ήταν κατά μέσον όρο της τάξης του 2,6%, και μόλις 1,1% κατά κεφαλήν. Ο δείκτης αυτός είναι υψηλότερος από εκείνον μιας άλλης πληγείσας από κρίση οικονομίας, της Αργεντινής, χαμηλότερος όμως από εκείνον της Νότιας Κορέας.

Ο ΟΟΣΑ εκτιμά ότι οι δυνατότητες αύξησης του μεξικανικού ΑΕΠ είναι μικρότερες του 4%, ήτοι ελάχιστες για μια οικονομία με χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα και ετήσια αύξηση πληθυσμού της τάξης του 1,5%. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που άρχισαν πριν από την «κρίση της τεκίλας» δεν ενίσχυσαν ιδιαίτερα την παραγωγικότητα. Ανεξάρτητοι οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι το Μεξικό «πήρε λάθος διδάγματα» από τα προβλήματά του. Η κυβέρνηση του Κάρλος Σαλίνας, που είχε μεγάλο μερίδιο της ευθύνης για την κρίση, υπήρξε πρωτοπόρος της απελευθέρωσης της οικονομίας και του εμπορίου. Όμως, το κραχ του πέσο και η διαφθορά που αναδύθηκε στην επιφάνεια μέσω αυτού απαξίωσε κάθε καλή πρόθεση του κ. Σαλίνας και το «τρένο» των οικονομικών μεταρρυθμίσεων εκτροχιάστηκε. Ο ΟΟΣΑ παραδέχεται ότι το Μεξικό μπορεί να ενισχύσει την ανάπτυξή του περισσότερο από 6%, βελτιώνοντας την εκπαίδευση και την υποδομή και ενισχύοντας τον ανταγωνισμό στις επιχειρήσεις. Χωρίς αυτά, η μεξικανική οικονομία θα παραμείνει πίσω. Παρά τη NAFTA, το Μεξικό υποσκελίσθηκε από την Κίνα ως εξαγωγός προς τις ΗΠΑ. Μετά την «κρίση της

τεκίλας», οι οικονομικές πολιτικές της χώρας ακολούθησαν πιο νηφάλια μονοπάτια.⁷

2.6) Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1995

Η τράπεζα Meridien BIAO με έδρα στο Λουξεμβούργο αποφάσισε τη μεταφορά σημαντικού ύψους κεφαλαίων προς τα υποκαταστήματα της στις Μπαχάμες. Η μεταφορά αυτή επέφερε σημαντική μείωση στη ρευστότητα της τραπεζικής αγοράς των χωρών που δραστηριοποιούταν η τράπεζα, εφόσον αποφασίστηκε το κλείσιμο των υποκαταστημάτων της στη Ζάμπια, στην Κένυα και τη Σουαζιλάνδη. Η αναστάτωση αυτή μεταφέρθηκε και σε άλλες χώρες της Αφρικής, όπως είναι το Καμερούν.

2.7) Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ «ΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΤΙΓΡΕΙΣ» ΤΟ 1997

Μέχρι το 1997 χώρες της Ασίας, όπως η Ταϊλάνδη, η Μαλαισία, οι Φιλιππίνες και η Ινδονησία γνώριζαν μια ραγδαία ανάπτυξη. Οι επενδύσεις που προσέλκυαν έφταναν στο ήμισυ των συνολικών επενδύσεων σε αναπτυσσόμενες χώρες. Ιαπωνικές τράπεζες και αμερικανικοί οργανισμοί επένδυσαν σε αυτές, χωρίς να ανησυχούν για τα κέρδη τους, καθώς τα τοπικά νομίσματα ήταν προσκολλημένα στο δολάριο.

Ωστόσο, ο ξέφρενος ρυθμός των επενδύσεων και τα ελλείμματα στον προϋπολογισμό των ασιατικών χωρών είχαν ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να συγκρατήσουν τη συναλλαγματική ισοτιμία με το δολάριο. Με την εγκατάλειψη της εν λόγω ισοτιμίας ακολούθησε ραγδαία πτώση στα χρηματιστήρια και στις τιμές των οικοδομικών επιχειρήσεων που ανθούσαν μέχρι τότε. Ενδεικτικό είναι ότι το χρηματιστήριο του Χονγκ Κονγκ σημείωσε πτώση 64% κατά την περίοδο 1997-1998.

Οι επιπτώσεις της κρίσης παρέμειναν μέχρι και το 1998. Στις Φιλιππίνες η ανάπτυξη άγγιξε το μηδέν. Μόνο η Σιγκαπούρη και η Ταϊβάν απέφυγαν τις σοβαρές συνέπειες της

⁷ εφημερίδα: « Η καθημερινή», δημοσίευση άρθρου: 08-01-05,
<http://news.kathimerini.gr/4dcgi/ w articles economyagor 2 08/01/2005 129547>

κρίσης, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι η κρίση δεν τις άγγιξε. Ωστόσο, μέχρι το 1999 τα σημάδια ανάκαμψης στις οικονομίες της Ασίας άρχισαν να γίνονται εμφανή.⁸

2.8) Η ΡΩΣΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟ 1998

Πλήγμα από διαφθορές, αδυναμία αποτελεσματικής οικονομικής πολιτικής, υποτίμηση του νομίσματος και πολιτική αστάθεια ήταν η λόγοι που οδήγησαν την Ρωσία σε οικονομική κρίση, λίγο πριν το τέλος της δεκαετίας. Επίσης, όταν οι τιμές του πετρελαίου και του φυσικού αερίου έπεσαν, η Ρωσία δέχτηκε άλλο ένα πλήγμα. Οι ξένοι επενδυτές πήραν τα χρήματά τους από τη Ρωσία με αποτέλεσμα η δυναμική των τραπεζών να μειωθεί δραματικά. Η κρίση χτύπησε και τις Ουκρανία και Τσεχία και φυσικά τους δείκτες των χρηματιστηρίων, που σημείωσαν μια από τις μεγαλύτερες πτώσεις τους.

2.9) Η «ΦΟΥΣΚΑ» ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ ΥΨΗΛΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Στα τέλη της δεκαετίας του '90, οι εταιρείες του internet βρέθηκαν στο απόγειο τους. Η τάση για επένδυση σε μετοχές υψηλής τεχνολογίας ήταν γενικευμένη. Το φαινόμενο κορυφώθηκε τον Ιανουάριο του 2000, όταν η AOL εξαγόρασε με το αστρονομικό ποσό των 200 δισ. δολαρίων τον όμιλο Time Warner. Το Μάρτιο του 2000 ο δείκτης μετοχών υψηλής τεχνολογίας Nasdaq έφτασε το ιστορικό του υψηλό άνω των 5.000 μονάδων. Η φούσκα έσκασε, με το δείκτη Nasdaq να χάνει μέχρι τον Οκτώβριο του 2002 το 78% της αξίας του.

Ως κύρια αίτια αυτής της πτώσης θεωρούνται οι υπερτιμημένες μετοχές των εταιρειών υψηλής τεχνολογίας, αλλά και η διαφθορά των εταιρειών μιας και πολλές από αυτές δήλωναν κέρδη υψηλότερα του πραγματικού. Συχνά επίσης, οι χρηματιστηριακοί αναλυτές έδιναν θετικές εισηγήσεις για μετοχές εταιρειών που είχαν σημαντικά οικονομικά προβλήματα. Οι συνέπειες για την αμερικανική οικονομία ήταν ευρύτερες.

⁸

(http://www.enthesis.net/index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesis5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3)

Η πτώση ήταν απότομη, οι επενδύσεις «πάγωσαν» και η 11η Σεπτεμβρίου αποτέλεσε τη χαριστική βολή. Η Fed όμως παρενέβη εγκαίρως, μειώνοντας διαδοχικά τα επιτόκια και βοηθώντας τη μεγαλύτερη οικονομία του πλανήτη να ανακάμψει.⁹

2.10) Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Κατά τα έτη 2000 – 2002 το τραπεζικό σύστημα της Τουρκίας παρουσίασε αρκετά προβλήματα. Συγκεκριμένα, η ανάγκη στήριξης των μεγάλων δημόσιων τραπεζών και αποζημίωσης των καταθετών των ιδιωτικών τραπεζών που απέτυχαν ανάγκασε την κυβέρνηση να αυξήσει το ήδη μεγάλο δημόσιο χρέος. Ένα επιτυχημένο, όμως, πρόγραμμα αναδόμησης και αναχρηματοδότησης των τραπεζών εμπόδισε την επέλευση αρνητικών επιπτώσεων στο δημόσιο χρέος και την μετακύληση της κρίσης και σε άλλες γειτονικές χώρες.

2.11) Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΙΣΛΑΝΔΙΑ

Στην Ισλανδία οι τρεις μεγαλύτερες τράπεζες της χώρας, έφτασαν μέσα σε μία εβδομάδα στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Η απόφαση των πολιτών να μην πληρώσουν την αποτυχία του ιδιωτικού τραπεζικού συστήματος, η οποία αποτυπώθηκε και σε δημοψήφισμα, ανάγκασε την κυβέρνηση να προχωρήσει σε κινήσεις, οι οποίες θα αποσκοπούσαν στο συμφέρον του λαού.

Καταρχάς άφησε τις τράπεζες που χρωστούσαν να καταρρεύσουν, τιμωρώντας όχι μόνο τις ίδιες, αλλά και τους ξένους κερδοσκόπους που ποντάριζαν σε αυτές. Στη συνέχεια επέβαλλε περιορισμούς στην κεφαλαίων, δυσχεραίνοντας τη φυγή του κερδοσκοπικού χρήματος από τη χώρα. Κατόπιν, υποτίμησε την ισλανδική κορόνα, αυξάνοντας τις εξαγωγές και αντικαθιστώντας μεγάλο τμήμα των εισαγόμενων προϊόντων με τοπικά.

⁹(http://www.enthesiis.net/index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesiis5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3)

Έτσι, μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα το εμπορικό ισοζύγιο παρουσίασε πλεόνασμα. Το ΑΕΠ αυξήθηκε, ο πληθωρισμός έπεσε και το δημόσιο χρέος, μειώθηκε σταδιακά μέχρι το 2015.

Παράλληλα, όμως, η Ισλανδία προχώρησε και σε εθνικοποίηση των τραπεζών που κατέρρευσαν, διασφαλίζοντας τις καταθέσεις των πολιτών.¹⁰

2.12) Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ

Όταν η Αργεντινή ήρθε αντιμέτωπη με την οικονομική κρίση, η κυβέρνηση εξέδωσε διάταγμα κατά το οποίο οι αναλήψεις από τις τράπεζες ή οι μεταφορές από λογαριασμούς προς άλλους περιορίζονταν στο ποσό των 250 δολαρίων την εβδομάδα- με στόχο να εμποδίσει φαινόμενα πανικού με μαζικές αποσύρσεις καταθέσεων από τις τράπεζες της χώρας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, να ξεκινήσει μία εξέγερση από τη μεριά των πολιτών, οι οποίοι ανάγκασαν τους συνεργάτες του ΔΝΤ να εγκαταλείψουν το προεδρικό μέγαρο με ελικόπτερα.

Οι πολίτες βγήκαν στους δρόμους και αποφάσισαν να μην επιστρέψουν στα σπίτια τους πριν έρθουν στην εξουσία άνθρωποι που θα έλεγαν όχι στη λεηλασία από τους ξένους πιστωτές.

Μια αυθόρμητη και ακηδεμόνευτη λαϊκή έκρηξη ανάγκασε τη νεοπερονική κυβέρνηση των Κίρχνερ να χτυπήσει το χέρι στο τραπέζι και να πει «όχι» στις επιταγές του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Τα μέτρα όμως που έλαβε ο Νέστορ Κίρχνερ, και στη συνέχεια η σύζυγος του, δε θα μπορούσαν να έχουν επιβληθεί με πιο αντιφατικό και ανολοκλήρωτο τρόπο. Χωρίς να σχηματίσει τη απαραίτητη Επιτροπή Λογιστικού Ελέγχου, η κυβέρνηση προχώρησε σε αθέτηση πληρωμών, αδιαφορώντας για το αν σταματά να πληρώνει μεγάλους ή μικρούς ομολογιούχους. Ακόμα και έτσι όμως, η συνταγή της οικογένειας Κίρχνερ λειτούργησε.¹¹

¹⁰ («Ισλανδία- I fought the law and I won», DEBTOCRACY – ΧΡΕΟΚΡΑΤΙΑ, εκδόσεις Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ)

¹¹ («Αργεντινή-Το τάνγκο της ελπίδας και το ζόμπι του ΔΝΤ», DEBTOCRACY – ΧΡΕΟΚΡΑΤΙΑ, εκδόσεις Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ)

2.13) Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ SUBPRIMES – 2007

Στις αρχές του καλοκαιριού του 2007 οι ΗΠΑ είδαν για άλλη μια φορά την οικονομία τους να συρρικνώνεται. Μία νέα λέξη άρχισε να απασχολεί όσους ασχολούνται με τα οικονομικά: τα subprimes δάνεια. Πρόκειται για στεγαστικά δάνεια που χρηματοδοτούν πέραν του 100% της αξίας του ακινήτου, καθώς επίσης και δάνεια με υψηλότερο επιτόκιο σε μη φερέγγυους δανειολήπτες. Αυτό σημαίνει ότι χορηγούνταν σε δανειολήπτες με μεγάλη πιθανότητα να μην μπορέσουν να τα αποπληρώσουν, είτε γιατί έχουν χαμηλό εισόδημα, είτε γιατί δεν έχουν μόνιμη εργασία. Επιπλέον, οι τόκοι είναι εξαιρετικά υψηλοί αλλά και κυμαινόμενοι, δίνοντας το έναυσμα δημιουργίας ενός κερδοσκοπικού συστήματος γύρω από αυτά. Με μόνο στόχο την επίτευξη κέρδους, τα δάνεια χορηγήθηκαν στα αμερικανικά νοικοκυριά, χωρίς προηγουμένως οι τράπεζες να ελέγξουν τη δυνατότητα αποπληρωμής τους. Αυτό σε συνδυασμό με την κρίση της αγοράς ακινήτων και την πτώση των τιμών επέφερε μία γενικευμένη κρίση. Ακολούθησαν κατασχέσεις σπιτιών και χιλιάδες εξώσεις. Η πώληση αυτών απλά επιδείνωσε την κατάσταση. Μέσα από αλυσιδωτές αντιδράσεις η ύφεση της αμερικανικής οικονομίας θεωρήθηκε πλέον δεδομένη.¹²

¹²

(http://www.enthesis.net/index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesis5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1) ΟΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΠΤΩΧΕΥΣΕΙΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΕΠΟΧΩΝ

Εδώ και αιώνες, ο αριθμός των ανεξάρτητων χωρών μεγαλώνει και κάθε χώρα δημιουργεί ολοένα και μεγαλύτερα χρέη. Συνήθως τα χρέη αυτά εξυπηρετούνται, υπάρχουν όμως και οι εξαιρέσεις. Η προσωρινή ή μακροχρόνια διακοπή της εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους αποτελεί ιστορικό φαινόμενο εδώ και οκτώ αιώνες, το οποίο εμφανίζεται με μεγαλύτερη συχνότητα τα τελευταία 200 χρόνια.

Κατά μέσο όρο, κάθε χρόνο ένα στα δέκα κράτη παρουσιάζει κάποια μορφή αφερεγγυότητας στην εξυπηρέτηση των δανειακών υποχρεώσεων, με αποτέλεσμα να βρίσκεται σε κατάσταση πτώχευσης.

Η Αυστρία ήταν από τις πρωταθλήτριες των πτωχεύσεων τον 19^ο αιώνα. Το 1811 η Αυστρία αθέτησε τις υποχρεώσεις της και μείωσε μονομερώς το δημόσιο χρέος ως εξής: ακύρωσε τα ομόλογα του χρέους και εξέδωσε νέα σε αντικατάστασή τους, έχοντας ως αποτέλεσμα να μειωθεί η απόδοση των κεφαλαίων κατά 90%. Κατά συνέπεια, στον εσωτερικό τομέα ένας μεγάλος αριθμός εταιριών πτώχευσε και το εμπόριο σχεδόν διακόπηκε.

Ωστόσο, αθέτηση των υποχρεώσεων των δημοσίων χρεών τους παρουσίασαν, κατά το 19^ο αιώνα και τα ακόλουθα κράτη, Ισπανία (1867 & 2882), Πορτογαλία (1834), Οθωμανική αυτοκρατορία (1876), Ελλάδα (1898), καθώς και αρκετές χώρες της Αμερικής.

Το πρώτο κύμα κρατικών αθετήσεων τον 20^ο αιώνα εκδηλώθηκε στην Ευρώπη, ως άμεση συνέπεια του Α Παγκοσμίου πολέμου. Η σημαντικότερη αθέτηση χρέους αφορούσε τη Ρωσία, η οποία δεν αναγνώριζε το τσαρικό χρέος έως το 1922, όπου τότε άλλαξε την άκαμπτη στάση της και άρχισε να διαπραγματεύεται με τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου, αξίζει να σημειωθεί και ο εκτεταμένος δανεισμός στον οποίο προέβη η Γερμανία. Το 1918 οι νικητές του πολέμου της επέβαλαν επανορθώσεις ύψους 132 δισ χρυσών μάρκων, που αντιστοιχεί σε σημερινές τιμές, σε 2,8 τρισ δολάρια, όσο είναι το χρέος της σημερινής Γερμανίας. Στη συνέχεια αποδείχτηκε ότι η Γερμανία δε μπορούσε να ανταποκριθεί σε αυτό το χρέος. Το 1924, ειδική επιτροπή

των ΗΠΑ πρότεινε ένα σχέδιο για την κλιμακωτή καταβολή των επανορθώσεων, το οποίο στηριζόταν σε εξωτερικό δανεισμό. Τα δέκα επόμενα χρόνια η Γερμανία επρόκειτο να δανειστεί πάνω από 2,5 δισ δολάρια της εποχής, αποπληρώνοντας ένα μέρος των επανορθώσεων.

Μετά την αναρρίχηση τους στην εξουσία, το 1933, οι εθνικοσοσιαλιστές έπαυσαν την πληρωμή των επανορθώσεων και απαγόρευσαν δια νόμου τον εξωτερικό δανεισμό. Μεταπολεμικά η Δυτική Γερμανία δεν κατέβαλε το υπόλοιπο των αποζημιώσεων. Το προπολεμικό χρέος της ανερχόταν σε 22,6 δισ μάρκα και το μεταπολεμικό σε 16,2 δισ . Από το ποσό αυτό των 38,4 δισ μάρκων η Γερμανία υποχρεώθηκε βάσει της συμφωνίας του Λονδίνου να πληρώσει μόνο 14,5 δισ μάρκα. Διαγράφηκε δηλαδή το 62% του συνολικού χρέους της.¹³

¹³ (Ενθετο «ΔΑΝΕΙΑ – ΚΡΙΣΕΙΣ – ΧΡΕΟΚΟΠΙΕΣ», εφημεριδα ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ)

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ 2011

Κατά το έτος 2008 η οικονομική κρίση εμφάνισε τα πρώτα της σημάδια και στην Ελλάδα. Οι Έλληνες πολίτες παρακολουθούν αποπροσανατολισμένοι τις προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης και των Ευρωπαίων εταίρων να την αντιμετωπίσουν. Καθημερινά έρχονται δεκάδες πληροφορίες στο αυτί κάθε Έλληνα, από κάθε μέσο μαζικής ενημέρωσης, με αντικρουόμενες δηλώσεις πολιτικών και οικονομικών παραγόντων.

Ας αναφερθούμε όμως αρχικά, στο πως ξεκίνησε το χρέος ιστορικά από προπολεμική εποχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1) ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Το ιστορικό του προπολεμικού χρέους είναι αποκαλυπτικό για τη ληστρική στάση των ξένων ομολογιούχων και των φορέων της διεθνούς χρηματαγοράς, αλλά και την υπακοή των ελληνικών κυβερνήσεων.

Μετά την πτώχευση του 1932, είχε αρχίσει ένας μαραθώνιος διαβουλεύσεων με τους δανειστές του ελληνικού δημόσιου για την αναδιάρθρωση του χρέους. Έγιναν ορισμένες συμφωνίες με τα διάφορα «λόμπι» των ομολογιούχων μέχρι το 1938. Όπως ήταν φυσικό για την Ελλάδα κι όλες τις χώρες, τοκοχρεολύσια σταμάτησαν να καταβάλλονται, καθώς ξεσπούσε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

Μετά το τέλος του εμφύλιου και ειδικά από τις αρχές της δεκαετίας του '50, οι ομολογιούχοι των παλιών δανείων επανήλθαν δριμύτεροι. Πρόβαλαν απαιτήσεις, οι οποίες κανονικά θα ήταν νομικά και ηθικά διάτρητες. Εκτός από τις συνήθειες πολιτικές πιέσεις, χρησιμοποιούσαν και το πιο αποτελεσματικό μέσο: τον αποκλεισμό της Ελλάδας από τις διεθνείς χρηματαγορές.

Επί μία δεκαετία οι ελληνικές κυβερνήσεις αντιστέκονταν. Ο επανειλημμένες διαβουλεύσεις τα χρόνια 1955 – 1960 δεν είχαν οδηγήσει σε συμφωνία. Το παράδοξο είναι ότι, η Ελλάδα, όπως ήταν το φυσιολογικό, δε διεκδίκησε διαγραφή αυτών των χρεών, ούτε και συμψηφισμό τους με οικονομικές απαιτήσεις που είχε η ίδια.¹⁴

4.2) ΟΙ ΠΤΩΧΕΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η Ελλάδα έχει δηλώσει πτώχευση τέσσερις φορές μέχρι σήμερα. Ο δανεισμός του ελληνικού κράτους άρχισε με τον αγώνα ανεξαρτησίας και συνεχίστηκε με την εγκαθίδρυση της πρώτης μοναρχίας.

Ειδικότερα διακρίνουμε τις ακόλουθες πτωτικές φάσεις της παγκόσμιας οικονομίας και τις αντίστοιχες πτωχεύσεις του ελληνικού κράτους:

¹⁴ Τάκης Κατσιμάρδος, Ημερήσια, 02/04/2010

- 1815 – 1845, πτωχεύσεις του 1827 και του 1843
- 1873 – 1896, πτώχευση του 1893
- 1920 – 1945, πτώχευση του 1932

Η πρώτη πτώχευση έγινε το 1827, όπου υπάρχει δάνειο 2.800.000 λιρών. Ομως μόνο το 20% έφτασε στην Ελλάδα και έτσι υπήρξε αδυναμία εξόφλησης αυτών των δανείων.

Το 1843 η Αγγλία και η Γαλλία δίνουν στον Όθωνα 60.000.000 φράγκα, από τα οποία, μόνο τα 2/3 δόθηκαν για την εξόφληση των δανείων. Από αυτά 12,5 εκατομ. Χρησιμοποιήθηκαν για την εξαγορά της Αττικής, της Εύβοιας και της Φθιώτιδας, και 7,5 εκατομ. Αξιοποιήθηκαν στη συντήρηση του στρατού.

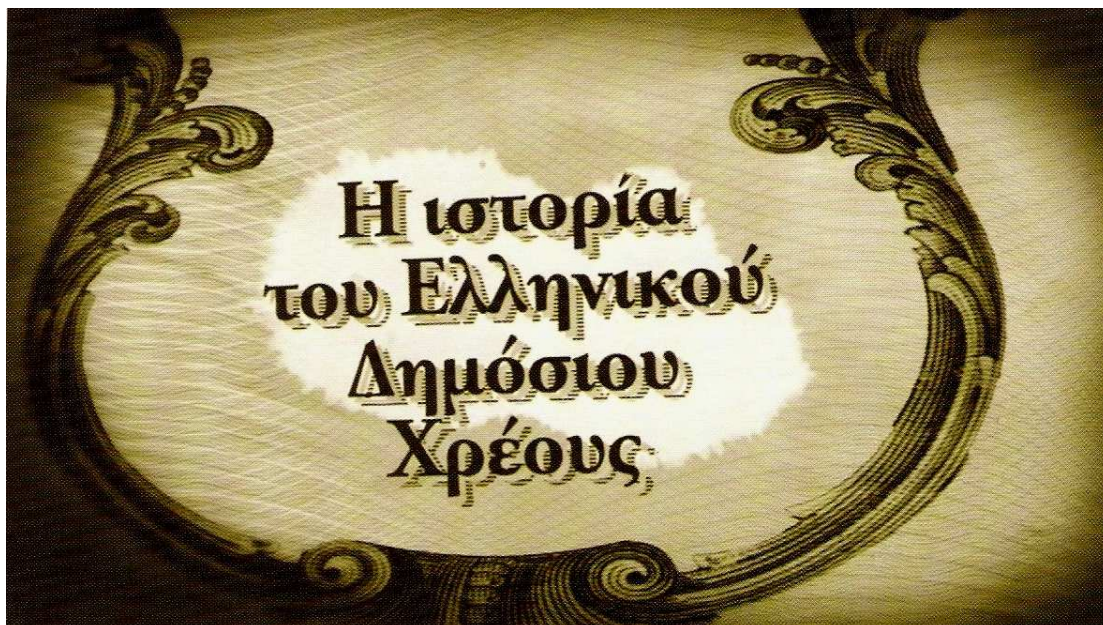
Το 1893, ο Χαρίλαος Τρικούπης δηλώνει την Τρίτη πτώχευση της χώρας. Υπάρχουν έξοδα για τον Κρητικό αγώνα και λαμβάνονται δάνεια για την κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής και οδικού δικτύου. Το 1897 ξεσπά πόλεμος και πρέπει να δοθεί αποζημίωση 4.000.000 λιρών στην Τουρκία, καθώς ταυτόχρονα υπήρξε η εγκατάσταση οικονομικού ελέγχου.

Με τη Μικρασιατική καταστροφή ο ελληνισμός θα βρεθεί σε αμηχανία και σύγχυση. Από το 1924 έως το 1928, ο κοινοβουλευτισμός, βρίσκεται με 12 κυβερνήσεις, δηλαδή άλλη κυβέρνηση κάθε 4,5 μήνες. Το 1928 ο Βενιζέλος κερδίζει τις εκλογές, όπου η τετραετία θα είναι περίοδος κοινοβουλευτικής ομαλότητας. Τα επιτακτικότερα προβλήματα είναι το προσφυγικό, η σταθεροποίηση της δραχμής, που η αξία της είχε πέσει στο δέκατο πέμπτο της προπολεμικής, και η φορολογική επιβάρυνση, η οποία είχε αυξηθεί κατά 37 φορές σε σχέση με την προπολεμική.

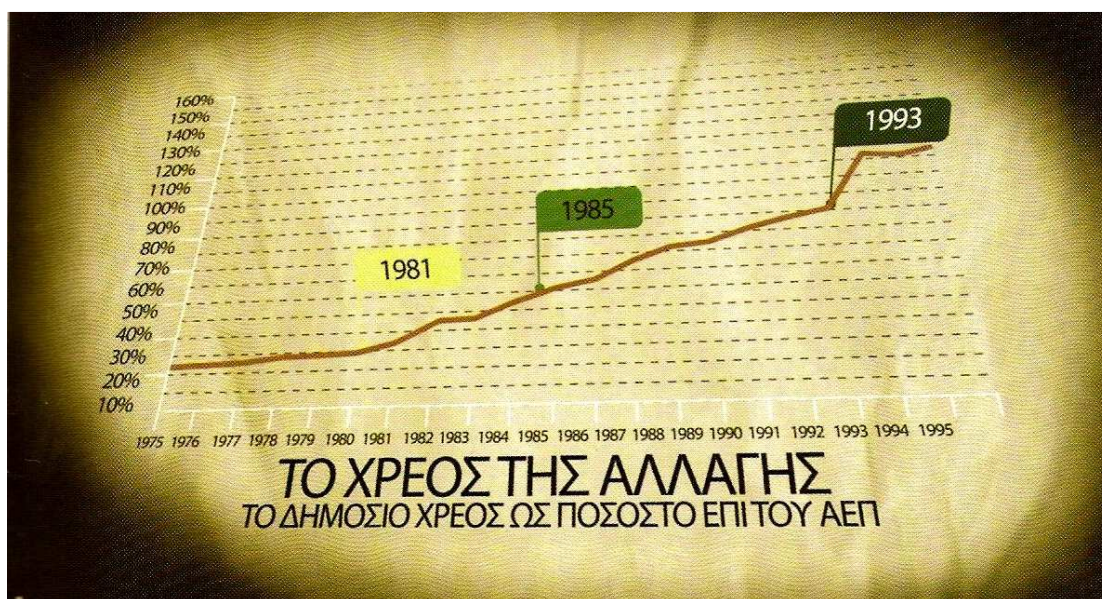
Από το 1924 μέχρι το 1930, εισέρρευσαν στην Ελλάδα 1,16 δισ. χρυσά φράγκα, εκ των οποίων το 78% ήταν δάνεια. Συγκεκριμένα συνολογήθηκαν εννέα εξωτερικά δάνεια, συνολικά 14,9 δισ. δρχ. Τα δάνεια αυτά προήλθαν από την Αγγλία κατά 48%, τις Η.Π.Α κατά 31% και τα υπόλοιπα σε μονοψήφια ποσοστά από Βέλγιο, Σουηδία, Γαλλία, Ολλανδία, Ελβετία, Αίγυπτο και Ιταλία. Έπειτα το 1932 επήλθε η τέταρτη πτώχευση.¹⁵

¹⁵ (Ενθετο «ΔΑΝΕΙΑ – ΚΡΙΣΕΙΣ – ΧΡΕΟΚΟΠΙΕΣ», εφημεριδα ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ)

4.3) ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Κατά τη δεκαετία του '80, η κυβέρνηση χτίζει το απαιτούμενο κοινωνικό κράτος, αλλά ταυτόχρονα μειώνει τη φορολογία ανώνυμων εταιρειών και υψηλών εισοδημάτων. Υιοθετεί τις προβληματικές επιχειρήσεις σώζοντας θέσεις εργασίας. Κυρίως όμως σώζει τους ιδιοκτήτες τους.¹⁶

¹⁶ «ΧΡΕΟΚΡΑΤΙΑ» εκδόσεις Α.Α ΛΙΒΑΝΗ

Το δημόσιο έλλειμμα αυξάνεται κατά πολύ. Μαζί του αυξάνεται και το δημόσιο χρέος.

«Ήταν στα χρόνια της κυβέρνησης μεταξύ 1990 – 1993, όταν άρχισε η διαχείριση του δημοσίου χρέους να φεύγει σιγά-σιγά από την εσωτερική αγορά και να περνά στους διεθνείς τραπεζικούς οίκους.

Ως τότε η εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους ήταν υπόθεση ελληνική. Το κράτος εξέδιδε υψηλότοκα έντοκα γραμμάτια και ομόλογα, τα οποία αγόραζαν μαζικά οι εγχώριοι αποταμιευτές, απολαμβάνοντας υψηλές αποδόσεις. Οι Έλληνες αποταμιευτές χρηματοδοτούσαν μαζικά το ελληνικό κράτος και απολάμβαναν εισοδημάτων που κανείς άλλος δε μπορούσε να προσφέρει. Ήταν η χρυσή περίοδος των ομολογιούχων όταν στο υπουργείο Οικονομικών, άρχισε να συζητείται μετ' επιτάσεως η ανάγκη μετατόπισης της διαχείρισης του χρέους στο εξωτερικό, με το επιχείρημα ότι ο εσωτερικός δανεισμός ήταν βραχυχρόνιος και ως εκ τούτου ακριβός, ενώ η διεθνής αγορά επέτρεπε μεγαλύτερες διάρκειες δανεισμού και χαμηλότερο κόστος... Όταν μάλιστα στις αρχές του 1992 οι τύχες της οικονομίας ανετέθησαν στον επόμενο υπουργό, το κλίμα υπέρ των ξένων οίκων έλαβε ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις, καθώς πέραν των άλλων, εισήχθησαν στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα και οι διεθνείς σύμβουλοι...»¹⁷

Η κυβέρνηση συνεχίζει το δανεισμό. Το Μάαστριχτ επιβάλλει τις αγορές ως μέσο κάλυψης των ελλειμμάτων, απαγορεύοντας άλλες δυνατότητες δημιουργίας χρήματος

¹⁷ (Αντώνης Καρακούσης, Το Βήμα, 14-04-2007)

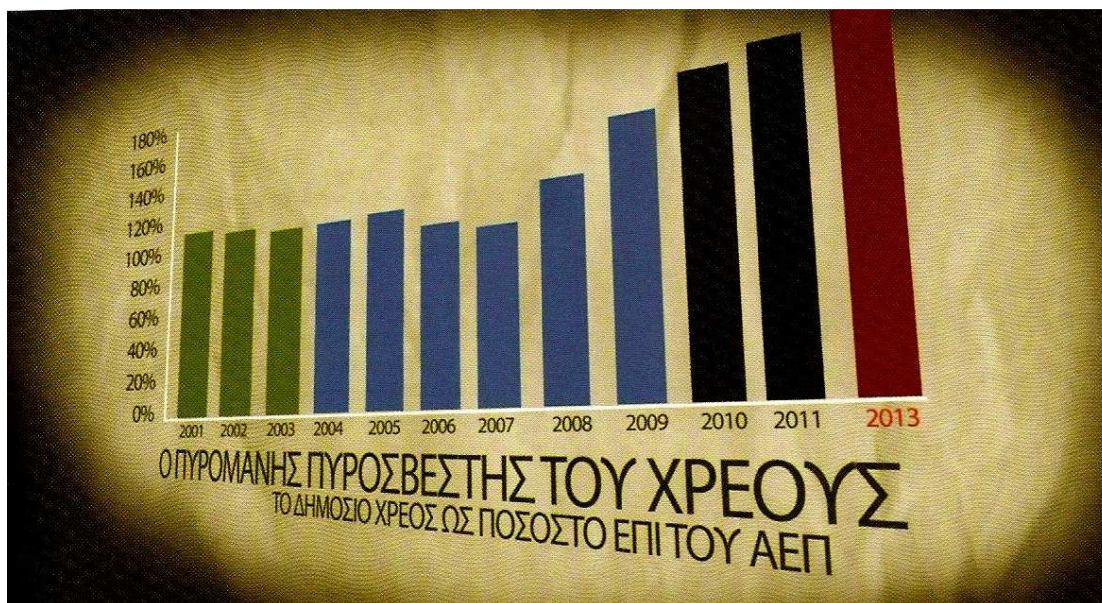
Το χρέος εκτοξεύεται με το μεγαλύτερο ετήσιο μέσο όρο ανόδου στην ελληνική ιστορία.

Το ποσοστό του χρέους φαίνεται να υποχωρεί ελάχιστα.

Το χρέος εκτινάσσεται και πάλι.

Στο τέλος της εφαρμογής του Μνημονίου, το δημόσιο χρέος θα αγγίζει το 167% του ΑΕΠ. »

4.4) ΠΟΤΕ ΣΥΣΣΩΡΕΥΤΗΚΕ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Ας εξηγήσουμε πρώτα τη διαφορά μεταξύ χρέους και ελλείμματος. Κάθε χρόνο, η κυβέρνηση έχει έσοδα, τα οποία προέρχονται π.χ. από φόρους, και δαπάνες, όπως π.χ. την καταβολή μισθών στους δημοσίους λειτουργούς. Αν οι δαπάνες υπερβαίνουν τα έσοδα, η κυβέρνηση σημειώνει έλλειμμα και πρέπει να προχωρήσει σε δανεισμό. Έτσι δημιουργείται χρέος. Επιπλέον, αν η κυβέρνηση έχει συσσωρεύσει χρέος από προηγούμενα έτη, κατά τα οποία λειτουργούσε σημειώνοντας έλλειμμα, το έλλειμμα κατά το τρέχον έτος αυξάνει περαιτέρω το χρέος. Πρέπει να τονίσουμε ότι η σχέση μεταξύ χρέους και ελλείμματος είναι αμφίδρομη: το έλλειμμα σε ένα δεδομένο έτος αυξάνει το χρέος που έχει συσσωρευτεί από τα προηγούμενα έτη αλλά και το συσσωρευμένο χρέος των προηγούμενων ετών αυξάνει το έλλειμμα στο τρέχον έτος. Το δεύτερο συμβαίνει επειδή οι πληρωμές τόκων που αφορούν το χρέος, το οποίο έχει συσσωρευτεί από προηγούμενα έτη, αποτελούν δαπάνη κατά το τρέχον έτος και προστίθενται στο έλλειμμα αυτού του έτους.¹⁸

¹⁸ www.greekeconomistsforreform.com

Ο Πίνακας 1 περιγράφει την ιστορική εξέλιξη του ελλείμματος. Σε κάθε δεκαετία αναφέρουμε το έλλειμμα, το οποίο εκφράζεται ως ποσοστό του μεγέθους της ελληνικής οικονομίας και υπολογίζεται κατά μέσο όρο στο διάστημα των δέκα ετών. Το μέγεθος της οικονομίας υπολογίζεται με βάση το ΑΕΠ, δηλαδή την συνολική αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στην Ελλάδα.

Πίνακας 1: Δημόσιο έλλειμμα (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Δεκαετία	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009
Δημόσιο έλλειμμα ως % επί του ΑΕΠ	-0,6	1,2	1,2	8,4	5,9

Κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970, η κυβέρνηση ουσιαστικά ισοσκελίζε έσοδα και δαπάνες. Το έλλειμμα αυξήθηκε δραματικά κατά τη δεκαετία του 1980: οι δαπάνες υπερέβησαν τα έσοδα σε ποσοστό 8,1% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο, κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης δεκαετίας. Το έλλειμμα παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες. Η εξέλιξη του ελλείμματος αντικατοπτρίζεται σε αυτήν του δημοσίου χρέους. Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει το δημόσιο χρέος στο τέλος κάθε δεκαετίας, ως ποσοστό επί του ΑΕΠ.

Πίνακας 2: Δημόσιο χρέος (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Έτος	1980	1990	2000	2009
Δημόσιο χρέος ως % επί του ΑΕΠ	26	71	101,5	115,1

Τα υψηλά ελλείμματα στη δεκαετία του 1980 οδήγησαν σε δραματική αύξηση του χρέους: το χρέος αυξήθηκε από 26% επί του ΑΕΠ, το 1980, σε ποσοστό 71% επί του ΑΕΠ, το 1990. Το χρέος συνέχισε να αυξάνεται κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες ως αποτέλεσμα των αυξημένων ελλειμμάτων, τα οποία βρίσκονταν σε υψηλά επίπεδα εν μέρει λόγω των πληρωμών τόκων επί του συσσωρευμένου χρέους.¹⁹

4.5) ΠΩΣ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Ο Πίνακας 3 παρουσιάζει κατά μέσο όρο την κατανάλωση και τις επενδύσεις ως ποσοστό επί του ΑΕΠ για κάθε δεκαετία.

Πίνακας 3: Κατανάλωση και επενδύσεις (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Δεκαετία	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009
Κατανάλωση ως % επί του ΑΕΠ	77,2	85,1	90,1	88,8
Επενδύσεις ως % επί του ΑΕΠ	30,7	23	20,6	22,6

Σε σύγκριση με τη δεκαετία του 1970, η κατανάλωση αυξήθηκε σημαντικά κατά τη δεκαετία του 1980 ενώ οι επενδύσεις μειώθηκαν κατά το ίδιο περίπου ποσοστό (8% επί του ΑΕΠ). Αυτό σημαίνει ότι οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν περισσότερο, ενώ μικρότερο ποσοστό δαπανούνταν για παραγωγικές επενδύσεις, όπως π.χ. την κατασκευή εργοστασίων και αυτοκινητοδρόμων. Και τα δύο αυτά φαινόμενα οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην δραματική αύξηση του δημοσίου χρέους κατά την δεκαετία του 1980 και στον τρόπο με τον οποίο δαπανήθηκαν από τις τότε κυβερνήσεις τα χρήματα που αντλήθηκαν από το δανεισμό. Πράγματι, το ποσοστό των χρημάτων που δαπανήθηκε σε παραγωγικές επενδύσεις, δηλ. δημόσια έργα υποδομής, δεν ξεπέρασε το 25% του συνόλου. Το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων δαπανήθηκε για

¹⁹ www.greekeconomistsforreform.com

την αύξηση της μισθοδοσίας στον δημόσιο τομέα, δηλ. περισσότεροι δημόσιοι υπάλληλοι και υψηλότεροι μισθοί, καθώς και για την αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών, δηλ. περισσότεροι συνταξιούχοι και υψηλότερες συντάξεις. Η αύξηση της κατανάλωσης στον Πίνακα 3 οφείλεται στο γεγονός ότι οι παραλήπτες του κρατικού χρήματος αύξησαν την κατανάλωσή τους, λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους. Οι επενδύσεις μειώθηκαν διότι υπήρχαν λιγότερα ιδιωτικά κεφάλαια για τη χρηματοδότησή τους. Πράγματι, η κυβέρνηση δανειζόταν πουλώντας ομόλογα στους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι ουσιαστικά διαμοίραζαν τις αποταμιεύσεις τους μεταξύ ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση και ομολόγων ιδιωτικών επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, σημειώθηκε μείωση των διαθέσιμων αποταμιεύσεων για τη χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Και δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των χρημάτων που αντλούσε η κυβέρνηση εκδίδοντας ομόλογα δεν δαπανούνταν σε δημόσια έργα υποδομής, το σύνολο των παραγωγικών επενδύσεων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα μειώθηκε.²⁰

4.6) ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΥΠΕΡΧΡΕΩΜΕΝΗ Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ

Το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας, δηλαδή το ποσό που χρωστάει η Ελλάδα στους ξένους, ανερχόταν το 2009 σε ποσοστό 82.5% επί του ΑΕΠ. Σχετικά με το πως συσσωρεύτηκε αυτό το μεγάλο εξωτερικό χρέος και πως συνέβαλλε σε αυτό το δημόσιο χρέος, θα λέγαμε ότι μία χώρα συσσωρεύει εξωτερικό χρέος όταν η κυβέρνησή της ή ο ιδιωτικός τομέας (δηλ. επιχειρήσεις και πολίτες) δανείζονται από ξένες τράπεζες.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο ιδιωτικός τομέας δεν δανείστηκε από το Εξωτερικό, διότι οι αποταμιεύσεις των Ελλήνων επαρκούσαν για την κάλυψη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα.

Αντίθετα όμως, ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση. Όταν μία χώρα δανείζεται από το εξωτερικό, καταναλώνει περισσότερο από ό,τι παράγει. Η επιπρόσθετη κατανάλωση προέρχεται από εισαγωγές, τις οποίες η χώρα μπορεί να αγοράσει από τους ξένους, χρησιμοποιώντας τα χρήματα με τα οποία δανείζεται από αυτούς.

Στην Ελλάδα, λοιπόν, οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν εισηγμένα αγαθά με τα

²⁰ www.greekeconomistsforreform.com

χρήματα που δανειζόταν η κυβέρνησή τους από το εξωτερικό. Τα χρήματα του δανεισμού διοχετεύονταν από την κυβέρνηση στους πολίτες με διάφορους τρόπους, π.χ. μέσω των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, των πληρωμών σε προμηθευτές του κράτους, των συντάξεων που καταβάλλονταν στους συνταξιούχους. Λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους, οι πολίτες κατανάλωναν περισσότερο και στο σύνολό της η Ελλάδα κατανάλωνε περισσότερο από ό,τι παρήγαγε.

Η Ελλάδα ήταν σε θέση να εισάγει περισσότερο από ό,τι εξήγαγε λόγω του εξωτερικού δανεισμού της. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, το ετήσιο ποσοστό δανεισμού ανερχόταν κατά μέσο όρο σε 4,1% επί του ΑΕΠ. Αν και αυτό το ποσοστό είναι υψηλό, αυξήθηκε ακόμη περισσότερο, προσεγγίζοντας το 10,2%, κατά τη δεκαετία του 2000. Και όπως ήταν αναμενόμενο, το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε ραγδαία: ανήλθε από 42,7% επί του ΑΕΠ το 2000 σε ποσοστό 82,5% το 2009.

Ο εξωτερικός δανεισμός αυξήθηκε διότι η Ελλάδα πραγματοποιούσε εισαγωγές σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τις εξαγωγές της και διότι οι μεταβιβάσεις από το εξωτερικό μειώθηκαν. Δύο είναι οι κύριοι παράγοντες που οδήγησαν στη μείωση των μεταβιβάσεων. Πρώτον, οι εισροές από την Ευρωπαϊκή Ένωση μειώθηκαν, καθώς εντάχθηκαν σε αυτήν φτωχότερες χώρες από την Ελλάδα και οι πόροι από τα πακέτα συνοχής ανακατανεμήθηκαν αναλόγως. Δεύτερον, η Ελλάδα υποχρεώθηκε να πληρώνει μεγαλύτερους τόκους στο αυξημένο εξωτερικό χρέος της.

Με λίγα λόγια, η Ελλάδα χρεώθηκε περαιτέρω στους ξένους κατά τη δεκαετία του 2000 διότι εισήγαγε ακόμη περισσότερο σε σύγκριση με τις εξαγωγές της, παρόλο που δεχόταν μικρότερες εισροές κεφαλαίου από την Ευρωπαϊκή Ένωση και παρόλο που ήταν ήδη χρεωμένη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι επενδύσεις αυξήθηκαν κατά τη δεκαετία του 2000, όταν διοργανώθηκαν και οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Όμως ο κύριος λόγος ήταν ότι οι Έλληνες πολίτες εξέφρασαν μικρότερη προθυμία αποταμίευσης κατά τη δεκαετία του 2000 καθώς τα επιτόκια ήταν χαμηλότερα και τα καταναλωτικά δάνεια των τραπεζών πιο άμεσα διαθέσιμα.²¹

²¹ www.greekeconomistsforreform.com

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1) ΤΑ ΑΙΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Πρόσφατα πολλοί αναλυτές έχουν προσπαθήσει να αναλύσουν τις κύριες αιτίες της Ελληνικής οικονομικής κρίσης. Στην πλειοψηφία αυτών των αναλύσεων μια σειρά από οικονομικούς συντελεστές έχουν τονισθεί σαν οι κύριοι παράγοντες για την κρίση στην Ελλάδα. Ονομαστικά, τα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, η μη ορθολογική διαχείριση των δημόσιων δαπανών, το τεράστιο δημόσιο χρέος, η έλλειψη εξαγωγών, η έλλειψη ανταγωνιστικότητας, η φοροδιαφυγή είναι ορισμένες από τις αιτίες, που θα αναλύσουμε παρακάτω.

Ξεκινώντας να αναλύουμε τα αίτια της οικονομικής κρίσης, αξίζει να αναφερθούμε στην ομιλία, που δόθηκε από τον τότε πρωθυπουργό κ. Λουκά Παπαδήμο, σχετικά με τους λόγους, που η Ελλάδα οδηγήθηκε σε αυτή την κατάσταση. Σύμφωνα λοιπόν με δικά του λόγια, τονίζει ότι η Ελλάδα, κατά τα 2 τελευταία έτη, 2011 – 2012, ζει τη μεγαλύτερη κρίση της μεταπολεμικής περιόδου. Μια κρίση, που ξεκίνησε ως κρίση δημοσιονομικού ελλείμματος και δημοσίου χρέους, εξελίχθηκε σε κρίση οικονομική και κοινωνική και πλέον κυριαρχεί μία εθνική κρίση.

Τα αίτια της κρίσης είναι πολλαπλά και αλληλένδετα, καθώς επίσης πολλοί και αλληλοεξαρτώμενοι είναι οι παράγοντες που έχουν συμβάλει και εξηγούν την ένταση και τη διάρκεια της κρίσης, που βιώνουμε.

Αρχικά, ως κύρια αιτία θεωρείται το γεγονός ότι για πολλά έτη το κράτος συστηματικά δαπανούσε πολύ περισσότερα από τα έσοδά του. Το αποτέλεσμα ήταν να διαμορφωθούν τα **δημοσιονομικά ελλείμματα** σε υψηλά και αυξανόμενα επίπεδα, κληροδοτώντας μας ένα τεράστιο δημόσιο χρέος. Η επέκταση του κράτους πέραν των δυνατοτήτων του, η διόγκωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, ο υπερβολικός δανεισμός, είχαν ως συνέπεια να δημιουργηθούν συνθήκες υπερκαταναλωτισμού, να δαπανούμε πολύ περισσότερο από όσο παράγουμε και να διευρυνθεί σημαντικά το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών και ο εξωτερικός δανεισμός.

Ακόμη μεγαλύτερη και από αυτήν την ίδια την διόγκωση του χρέους, υπήρξε η συσσώρευση του εμπορικού ελλείμματος της χώρας (μεταξύ 1999 και 2008 είχαμε αύξηση χρέους κατά 144 δις. ευρώ και συσσώρευση εμπορικού ελλείμματος 167 δις. ευρώ). Σημειώνουμε, όμως, ότι από αυτή την παραγωγική αποδιάρθρωση υπήρξαν

κερδισμένοι. Πρώτοι μεταξύ αυτών οι χώρες του ευρωπαϊκού διευθυντηρίου, που προώθησαν αλματωδώς τις εξαγωγές τους στην Ελλάδα –και πρώτη μεταξύ των πρώτων η Γερμανία. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί η δήλωση του επικεφαλής του Eurogroup Ζαν Κλοντ Γιούγκερ: «Γνωρίζαμε τι συμβαίνει στην Ελλάδα αλλά δεν μιλούσαμε, γιατί Γερμανία και Γαλλία κέρδιζαν τεράστια ποσά».

Η Ελλάδα, τουλάχιστον από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 **συνάπτει δάνεια προκειμένου να πληρώσει τόκους προηγούμενων δανείων**. Το δε κεφάλαιο των παλαιότερων δανείων δεν αποπληρώνεται, αντίθετα μετακυλιέται από χρονιά σε χρονιά. Αυτή τη λειτουργία ονομάζουμε χρεομηχανή. Ένα φαινόμενο που έχει συμβεί σε πολλές περιόδους στην ελληνική ιστορία. Επισημαίνουμε ότι σε ολόκληρη την ιστορία του ελληνικού Χρέους τα επιτόκια δανεισμού ήταν υπερβολικά και πεδίο «τρελής» κερδοφορίας του μεγάλου κεφαλαίου. Στη χρεομηχανή εντάσσονται, επίσης, οι διάφορες μεθοδεύσεις με swaps και άλλα χρηματιστηριακά κόλπα (περίπτωση Goldman Sachs).

Ένας ακόμη παράγοντας στον οποίο εξαρτάται το δημοσιονομικό χρέος είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Πρόκειται για την κορυφή του παγόβουνου της χρεομηχανής. Με τη συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας (Σ.Σ.) θεσμοθετήθηκε ότι κάθε κράτος απαγορεύεται να δανείζεται απ' ευθείας από την ΕΚΤ. Αντίθετα, επιτρέπεται να δανείζονται απ' ευθείας από την ΕΚΤ οι εμπορικές τράπεζες. Πρόκειται για προκλητική ρύθμιση, συνέπεια της οποίας ήταν οι εμπορικές τράπεζες (ξένες και ελληνικές) να επωφελούνται από τα χαμηλά επιτόκια της ΕΚΤ και ειδικά τα τελευταία χρόνια να δανείζονται από την ΕΚΤ με επιτόκιο της τάξεως του 1% και να δανείζουν αυτά τα ποσά στο Ελληνικό Δημόσιο με επιτόκια της τάξεως του 5%. Η διαφορά καθαρό και εύκολο κέρδος για τις εμπορικές τράπεζες. Στο ζήτημα αυτό, επίσης, είναι κρίσιμος ο ρόλος της Επιτροπής Λογιστικού Ελέγχου του Χρέους.

Μία πρόσθετη αιτία που συνέβαλλε στην αύξηση του χρέους είναι **οι εξοπλιστικές και στρατιωτικές δαπάνες**, πραγματοποιώντας επί δεκαετίες, αλόγιστες και διαδοχικές αγορές αεροσκαφών, φρεγατών και υποβρυχίων. Η περικοπή αυτών των δαπανών κατά 50%, μόνο στη δεκαετία 1999-2008 εκτιμάται ότι θα μείωνε το δημόσιο χρέος, το 2008, κατά περίπου 15%.

Αξιοσημείωτο είναι να αναφερθούμε στις **δημόσιες συμβάσεις**, όπου ξένες πολυεθνικές, κατά καιρούς αναλάμβαναν συμβάσεις με μεγάλα καπέλα (και 50% και 100%),

αναλαμβάνοντας για παράδειγμα την κατασκευή αυτοκινητόδρομων και έργων όπως η Αττική Οδός και η Γέφυρα Ρίου Αντίρριου. Κορυφαίο παράδειγμα η Ολυμπιάδα του 2004, με επίσημο κόστος 9,5 δισ. ευρώ και πραγματικό πολύ μεγαλύτερο. Τα σκάνδαλα που έρχονται στην επικαιρότητα λόγω του ανταγωνισμού των επιχειρηματικών ομίλων (όχι λόγω του κρατικού ελέγχου) είναι η άλλη όψη αυτών των συμβάσεων.

Επιπλέον αιτία της κρίσης είναι **οι ιδιωτικοποιήσεις**. Το κράτος παραχωρεί το δημόσιο πλούτο, σε πολύ χαμηλές τιμές, (ΟΤΕ, Εθνική Τράπεζα, Ιονική Τράπεζα, ΔΕΗ κ.λπ.), ενώ παράλληλα χάνει μεγάλα έσοδα που θα είχε κάθε χρόνο.

Διαμορφώθηκαν επίσης συνθήκες αδικαιολόγητης ευφορίας και επανάπαυσης και προσδοκίες που βαθμιαία βασίζονταν σε μια εικονική πραγματικότητα. Παράλληλα, η χώρα μας συνεχώς ανέβαλλε κρίσιμες και αναγκαίες μεταρρυθμίσεις στο κράτος και το φορολογικό σύστημα, στην κοινωνική ασφάλιση και το σύστημα υγείας.

Όσον αφορά το φορολογικό σύστημα, μία εξίσου σημαντική αιτία του ελλείμματος στην Ελλάδα αποτελεί η **φοροδιαφυγή**. Πράγματι, σε μία μέση ευρωπαϊκή χώρα, η κυβέρνηση συλλέγει το 13,4% του ΑΕΠ από άμεσους φόρους ενώ στην Ελλάδα συλλέγει μόνο το 7,9%, λόγω της φοροδιαφυγής.

Πιο αναλυτικά, αν οι παρελθούσες κυβερνήσεις είχαν καταφέρει να συλλέξουν φόρους από όλους τους πολίτες σύμφωνα με τα πραγματικά τους εισοδήματα, το έλλειμμα θα ήταν πολύ μικρότερο και η Ελλάδα δεν θα αντιμετώπιζε το σημερινό πρόβλημα χρέους. Φυσικά, το έλλειμμα θα βρισκόταν σε χαμηλότερο επίπεδο ακόμη και παρά το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, αρκεί η κυβέρνηση να μείωνε τις δαπάνες της. Ωστόσο, οι δαπάνες της ελληνικής κυβέρνησης δεν βρίσκονται σε πολύ υψηλά επίπεδα σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, ενώ ζωτικοί τομείς, όπως η παιδεία και η υγεία, υποχρηματοδοτούνται. Εν ολίγοις, η πρώτη και κύρια επίπτωση της φοροδιαφυγής είναι ότι επιδεινώνει τα δημόσια οικονομικά και εμποδίζει την κυβέρνηση να παρέχει δημόσιες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας.

Μία δεύτερη και εξίσου σημαντική επίπτωση της φοροδιαφυγής είναι η ανισότητα που προκαλεί στο φορολογικό σύστημα. Ένας βασικός στόχος του φορολογικού συστήματος είναι η αναδιανομή του εισοδήματος από τους πλούσιους και περισσότερο τυχερούς στους φτωχούς και λιγότερο τυχερούς. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της

συλλογής υψηλότερων φόρων από τους πλούσιους και της χρησιμοποίησης των εσόδων για την παροχή δημόσιων υπηρεσιών που ευνοούν εξίσου τους πλούσιους όσο και τους φτωχούς. Η φοροδιαφυγή υπονομεύει αυτόν τον σκοπό διότι γίνεται κυρίως από τους πλούσιους: τα πλουσιότερα νοικοκυριά στην Ελλάδα φοροδιαφεύγουν περισσότερο από τα φτωχότερα, όχι μόνο σε απόλυτο μέγεθος αλλά και αναλογικά με το εισόδημά τους.

Η αδικία που εισάγει η φοροδιαφυγή στο φορολογικό σύστημα έχει μία σημαντική πολιτική συνέπεια: υπονομεύει την κοινωνική συνοχή και εμποδίζει την ικανότητα λήψης επώδυνων μεταρρυθμίσεων από την πλευρά της κυβέρνησης. Πράγματι, οι μεταρρυθμίσεις εκλαμβάνονται ως ζημιογόνες για τα φτωχότερα νοικοκυριά, τα οποία θεωρούν ότι επωμίζονται δυσανάλογο μερίδιο του φορολογικού βάρους.

Η φοροδιαφυγή έχει μία επιπρόσθετη αρνητική επίπτωση, η οποία δεν αναφέρεται συχνά αλλά είναι εξίσου σημαντική με τις άλλες δύο: ενισχύει τη χαμηλή τεχνολογία και τις δραστηριότητες χαμηλής ανάπτυξης εις βάρος της υψηλής τεχνολογίας και των δραστηριοτήτων υψηλής ανάπτυξης. Πράγματι, οι χαμηλές τεχνολογίες απαιτούν, κατά κανόνα, περιορισμένες επενδύσεις και εκτελούνται σε μικρή κλίμακα, π.χ. από αυτοαπασχολούμενους ή πολύ μικρές επιχειρήσεις, όπου η φοροδιαφυγή εντοπίζεται δύσκολα. Αντίθετα, οι υψηλές τεχνολογίες προϋποθέτουν μεγάλες επενδύσεις και εκτελούνται από μεγαλύτερες επιχειρήσεις, όπου η φοροδιαφυγή εντοπίζεται ευκολότερα. Η φοροδιαφυγή από αυτοαπασχολούμενους και πολύ μικρές επιχειρήσεις υποχρεώνει την κυβέρνηση να διατηρεί πολύ υψηλό φορολογικό συντελεστή, ούτως ώστε να συλλέγει τους φόρους από μεγαλύτερες επιχειρήσεις, οι οποίες δεν μπορούν να φοροδιαφύγουν εύκολα. Με αυτόν τον τρόπο εμποδίζεται η δημιουργία μεγάλων επιχειρήσεων και χάνονται τα οφέλη που αυτές οι επιχειρήσεις μπορούν να αποφέρουν, όπως οι δραστηριότητες υψηλής ανάπτυξης και οι καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας.

Η φοροδιαφυγή έχει βαθιές ρίζες στην ελληνική οικονομία και δεν μπορεί να εξαλειφθεί εύκολα. Παράλληλα, ένας από τους κύριους λόγους για τους οποίους η φοροδιαφυγή είναι βαθιά ριζωμένη είναι η έλλειψη κινήτρων για την πληρωμή των φόρων από τους πολίτες. Η ενδυνάμωση αυτών των κινήτρων μπορεί να μειώσει σημαντικά τη φοροδιαφυγή.

Τέλος, εξίσου σημαντική αιτία θεωρείται η διαρκής **απώλεια της ανταγωνιστικότητας** της οικονομίας της χώρας και κυρίως, η συνεχής **διεύρυνση του δημόσιου τομέα**, όπου

συνέχιζαν να προκαλούν ελλείμματα, τα οποία χρηματοδοτούνταν εύκολα από τις διεθνείς αγορές, σε πολύ χαμηλά επιτόκια.

5.2) ΠΟΙΟΙ ΘΕΩΡΟΥΝΤΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

- 1) Οι ελληνικές κυβερνήσεις των τελευταίων δεκαετιών και το πολιτικό σύστημα γενικότερα, επειδή: εξέθρεψαν και αποδέχθηκαν ένα σύστημα πελατειακών σχέσεων στη διακυβέρνηση της χώρας, δεν έλαβαν μέτρα για την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, καθιέρωσαν την πρακτική των υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων, ανέχθηκαν την παραβατικότητα και τη σπατάλη του δημοσίου χρήματος και υπέκρυψαν τα πραγματικά στοιχεία, όταν η βλάβη δεν ήταν ακόμη ανήκεστος. Ο παράγοντας αυτός, φέρει το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης.
- 2) Μερικές ιστορικές “ιδιαιτερότητες” του Ελληνικού Κράτους: ανάγκη διατήρησης υψηλών αμυντικών δαπανών, μη εκσυγχρονισμένη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, αυξημένο κόστος δημιουργίας υποδομών για τη χώρα, εκτεταμένα σύνορα με μη κοινοτικές χώρες κατάσταση που οδηγεί σε αυξημένη εισροή προσφύγων.
- 3) Η Ευρωπαϊκή Ένωση, επειδή δημιούργησε ένα ατελές νομισματικό σύστημα, επειδή δεν υπήρξε αυστηρή (ή ακόμη και σοβαρή) στην εφαρμογή των κανόνων της, εναντίον των κρατών που τους παραβίαζαν, επειδή απέτυχε να αντιληφθεί τις ιδιαιτερότητες των κρατών που τη συνιστούν και δεν τις έλαβε υπ’ όψη της στην άσκηση της πολιτικής της και επειδή καθυστέρησε (και εξακολουθεί να καθυστερεί) δραματικά στην εξεύρεση και την εφαρμογή πραγματικών και βιώσιμων λύσεων. Ο παράγοντας αυτός φέρει σημαντικό μέρος της ευθύνης.
- 4) Η φυσιολογική και ιστορική εξέλιξη της διεθνούς οικονομίας: η απώλεια της ανταγωνιστικότητας των αναπτυγμένων χωρών σε σχέση με τις αναπτυσσόμενες και η διαρκής αύξηση του ειδικού βάρους των αναπτυσσόμενων χωρών στη διεθνή οικονομία. Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με τα δραματικά επιδεινούμενα δημογραφικά στοιχεία των αναπτυγμένων χωρών, προκαλεί μία σειρά προβλημάτων τα οποία μοιραία μεταφέρονται στο σύνολο των χωρών

αυτών. Και όπως συμβαίνει πάντα, πρώτα πέφτουν οι πλέον “αδύναμες” χώρες, ενώ η κρίση μεταφέρεται και στις άλλες. Αυτό συνιστά μία αναπόφευκτη ιστορική εξέλιξη, την οποία δύσκολα μπορούν να ανατρέψουν οι αναπτυγμένες χώρες.²²

²² www.greekeconomistsforreform.com

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1) ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΕΚΤΕΘΕΙΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Υπό μian έννοια όλοι μας είμαστε εκτεθειμένοι σε αυτή την κρίση, ακόμη και αν έχουμε μian απλή κατάθεση. Και αυτό διότι οι τράπεζες δεν τοποθετούν τα χρήματα των καταθέσεών μας σε ένα θησαυροφυλάκιο, αλλά τα δανείζουν σε επιχειρήσεις και ιδιώτες, τα δανείζουν η μία στην άλλη ή τα επενδύουν σε κάθε είδους τραπεζικά και χρηματιστηριακά προϊόντα προκειμένου να πάρουν μεγάλες αποδόσεις. Συνεπώς κάθε ένα ευρώ που έχουμε καταθέσει στις τράπεζες είναι δανεισμένο ή επενδυμένο κάπου.

6.2) ΠΩΣ ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΗΣΤΗΡΙΑ ΣΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

Αξίζει να σημειωθεί, ο τρόπος με τον οποίο η οικονομική κρίση μεταφέρεται από το σύστημα των τραπεζών και καταλήγει να επηρεάσει τον κάθε πολίτη ως φυσικό πρόσωπο.

Αρχικά, οι τράπεζες σταματάνε να δίνουν δάνεια και αυξάνουν τα επιτόκια των δανείων που έχουν δώσει. Με αυτόν τον τρόπο, τα νοικοκυριά δυσκολεύονται να πληρώσουν τις δόσεις των στεγαστικών, των καρτών κτλ. και κατά συνέπεια οι τράπεζες αρχίζουν να κατάσχουν τα σπίτια και τα αυτοκίνητα. Έτσι, το κάθε νοικοκυριό φτάνει στο σημείο να περιορίσει τα έξοδα του, μην έχοντας χρήματα.

Ταυτόχρονα, οι τράπεζες διακόπτουν τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων ή δημιουργούν αύξηση των επιτοκίων τους. Κατά συνέπεια, οι επιχειρήσεις δυσκολεύονται να πληρώσουν και οδηγούνται σε απολύσεις.

Παράλληλα, με τη μείωση των πωλήσεων τους, εξαιτίας της μείωσης κατανάλωσης των νοικοκυριών, τα κέρδη τους περιορίζονται και περνάνε σε ζημιές. Αρχίζουν τις απολύσεις και τη μείωση μισθών, ενώ πολλές επιχειρήσεις κλείνουν. Όσοι χάνουν τη δουλειά τους δεν έχουν εισόδημα για να καταναλώσουν ούτε για να πληρώσουν τα δάνειά τους. Η μείωση της κατανάλωσης συνεχίζεται προκαλώντας νέα κλεισίματα επιχειρήσεων και νέα προβλήματα στις τράπεζες, που συνεχίζουν να περιορίζουν τα δάνεια και ούτω καθ' εξής.

6.3) ΠΟΙΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΧΟΥΝ ΤΗ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΖΗΜΙΑ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Τις μεγαλύτερες ζημιές μέχρι στιγμής έχουν οι τράπεζες και η ναυτιλία. Οι μεν τράπεζες λόγω του ότι πρόκειται για πιστωτική κρίση, οι δε ναυτιλιακές διότι μειώθηκε ο όγκος του παγκόσμιου εμπορίου, έπεσαν οι τιμές των ναύλων και των караβιών και ακρίβυναν τα δάνεια.

Καθώς η ναυτιλία είχε γνωρίσει πρωτοφανή ανάπτυξη την τελευταία δεκαετία λόγω του υψηλού ρυθμού της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης, έχει αποθέματα ρευστού. Αλλά τα πράγματα δεν είναι καλά διότι πλεονάζουν τη στιγμή αυτή τα καράβια και η ζήτηση παραμένει χαμηλή.

Τεράστιες ζημιές αντιμετωπίζουν όλες οι βιομηχανίες και κυρίως οι αυτοκινητοβιομηχανίες, αλλά και ο κλάδος της οικοδομής και του real estate. Όταν αυτοί οι κλάδοι, που είναι οι σημαντικότεροι της παγκόσμιας οικονομίας, υποφέρουν, υποφέρουν μαζί τους και όλοι οι άλλοι, καθώς όλες οι οικονομικές δραστηριότητες είναι απόλυτα συνδεδεμένες μεταξύ τους.

6.4) ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μια οικονομική κρίση, όπως είναι λογικό, έχει πάρα πολλές συνέπειες σε αρκετούς τομείς και ιδιαίτερα στον οικονομικό. Όλοι μας παρατηρούμε στα ΜΜΕ, διάφορους οικονομολόγους να αναφέρονται δικαιολογημένα στα οικονομικά προβλήματα της χώρας. Αναλύουν την υπάρχουσα κατάσταση και προσπαθούν να βρουν τρόπους για την αποφυγή μιας πλήρους οικονομικής αποτυχίας της χώρας. Ωστόσο, κανείς δεν αναφέρεται στις κοινωνικές επιπτώσεις που έχει η κρίση στους Έλληνες.

Ξεκινώντας να αναλύουμε τις κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, εύκολα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η **ανεργία** αποτελεί τον τομέα που πλήττεται περισσότερο από τέτοιες καταστάσεις. Χιλιάδες άνθρωποι πρόκειται να χάσουν τις δουλειές τους εξαιτίας αυτής της νέας πολιτικής κατάστασης. Άνθρωποι με οικογένειες και παιδιά δεν μπορούν να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες και να λύσουν τα βιοποριστικά τους προβλήματα. Χιλιάδες νέοι άνθρωποι με πτυχία και μη, βλέπουν ότι

δεν μπορούν να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή. Οι περισσότεροι πτυχιούχοι δεν έχουν πλέον το δικαίωμα να δουν τους κόπους τόσων χρόνων πάνω σε σπουδές να πετυχαίνουν, τόσο σε επαγγελματικό όσο και πνευματικό επίπεδο.

Η ανεργία στο τέλος του 2011, σύμφωνα με τις έρευνες θα φτάσει το 22% που αποτελεί ποσοστό ρεκόρ. Η μόνη λύση για αυτούς τους ανθρώπους είναι η **μετανάστευση**, η οποία αποτελεί απόρροια του φαινομένου της ανεργίας, καθώς και μία ακόμα μακροπρόθεσμη κοινωνική συνέπεια της οικονομικής κρίσης. Οι νέοι άνθρωποι θα επιδιώξουν την πραγμάτωση των στόχων τους και των ονείρων τους σε άλλες χώρες του εξωτερικού εφόσον η γενέτειρα χώρα τους δεν μπορεί να γίνει αρωγός σε μια τέτοια διαδικασία. Επιπρόσθετα, έρευνες δείχνουν ότι αυξήθηκε το ποσοστό των ανθρώπων οι οποίοι καταφεύγουν σε κοινωνικά δίκτυα φροντίδας με σκοπό να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες. Η συμμετοχή των Ελλήνων στα **συσσίτια της εκκλησίας** αποτελεί το 40%. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι άνθρωποι οι οποίοι βρίσκονται κοντά στην ηλικία συνταξιοδότησης.

Η **εγκληματικότητα** είναι ένα άλλο κομμάτι της κοινωνικής ζωής το οποίο επηρεάζεται εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης. Οι άνθρωποι για να ζήσουν θα προβούν σε εγκληματικές πράξεις για να καταφέρουν να εξασφαλίσουν τα προς το ζην. Τέτοιες πράξεις μπορεί να είναι κλοπές, καθώς και ανθρωποκτονίες. Όταν συμβαίνουν τέτοια γεγονότα σε μια κοινωνία, καταρρέει το σύστημα αξιών και το σύστημα κοινωνικού ελέγχου αδυνατεί να ελέγξει την όλη κατάσταση. Πλέον, αρχίζουμε να μιλάμε για μια ζοφερή και χαοτική κοινωνική πραγματικότητα.

Ως υγεία, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας ορίζεται όχι μόνο η απουσία νόσου αλλά και η κατάσταση της ψυχοκοινωνικής ευεξίας. Έτσι λοιπόν γίνεται αντιληπτό ότι η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της θα επηρεάσουν τη **σωματική, ψυχική και κοινωνική υγεία**. Η **συμπεριφορά των ανθρώπων** είναι ένα άλλο εξίσου σημαντικό κομμάτι το οποίο πλήττεται από την οικονομική κρίση. Στην ιδέα της οικονομικής κρίσης, οι άνθρωποι νιώθουν άγχος, ανασφάλεια και φόβο για το τι μέλει γενέσθαι. Στη συνέχεια, νιώθουν θυμό για αυτούς που έφεραν τη χώρα σε μια τέτοια κατάσταση. Η οικονομική κρίση προκαλεί προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων, όπως κοινωνικό αποκλεισμό, έριδες στο οικογενειακό περιβάλλον, δυσλειτουργικό χειρισμό δύσκολων καταστάσεων όπως το άγχος, αρνητικές σκέψεις. Επίσης σε σοβαρές καταστάσεις μπορεί να προκληθεί κατάθλιψη, καθώς και διάφορα

σωματικά προβλήματα (αϋπνίες, σωματική ένταση). Το οικονομικό χρέος είναι ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας που προδιαθέτει σε **κατάθλιψη**. Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι κακοί οικονομικοί δείκτες είναι ανάλογοι με την κακή υγεία, γι' αυτό η φτώχεια θεωρείται διεθνώς η πρώτη αιτία θανάτου.

Λόγω της οικονομικής κρίσης, αυξάνεται και η **θνησιμότητα**. Η οικονομική κρίση οδηγεί σε μία σημαντική αύξηση του ποσοστού των αυτοκτονιών, η οποία σχετίζεται πάντα με την αύξηση της ανεργίας. Όμως και τα γενικότερα ποσοστά θνησιμότητας του πληθυσμού, φαίνεται να επηρεάζονται από τις οικονομικές δυσκολίες τις οποίες βιώνει μια χώρα. Σύμφωνα με έρευνες που έγιναν στην Ευρώπη, η οικονομική ύφεση επηρεάζει τα ποσοστά θνησιμότητας και παρατηρήθηκε ότι για κάθε αύξηση 1% στην ανεργία, υπάρχει αύξηση 0,8 % στις αυτοκτονίες. Η ζωή και η προσωπικότητα του σύγχρονου ανθρώπου βασίζονται πάνω στην εργασία και στην οικονομική του κατάσταση. Η εργασία βοηθά κατά πολύ στη συγκρότηση της ταυτότητάς του, καθώς και της γενικότερης εικόνας του. Με αφετηρία τα προβλήματα στην εργασία, ξεδιπλώνεται όλο το κουβάρι των κοινωνικών επιπτώσεων που έχει η οικονομική κρίση στους ανθρώπους.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Ιατρικό Σύλλογο Αθηνών, διαπιστώθηκε τριπλασιασμός των ανασφάλιστων Ελλήνων, που δεν έχουν πρόσβαση σε γιατρούς και φάρμακα. Ειδικότερα, υπάρχει, ανισότητα προσβασιμότητας στους φορείς Υγείας και υπάρχουν άνθρωποι με μισθό 500 ευρώ που σταματούν τη φαρμακευτική τους αγωγή γιατί πρέπει να διαλέξουν μεταξύ των φαρμάκων και της καθημερινής τους διατροφής

6.5) ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η συνεισφορά της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση του ανθρώπου, αποτελεί τη βάση για μία κοινωνία σωστά δομημένη. Κατά συνέπεια, κάθε χώρα οφείλει να προφυλάξει το θεσμό αυτό.

Δυστυχώς στη χώρα μας, το τελευταίο διάστημα, τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης, τόσο στην ποιότητα, όσο και στη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος σε όλες τις πτυχές και τις βαθμίδες του, πήραν σάρκα και οστά με την ψήφιση συγκεκριμένων νομοσχεδίων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, δυσμενείς επιπτώσεις στο ανθρώπινο δυναμικό και σε θεσμούς και εκπαιδευτικές δομές.

Πιο αναλυτικά,

- 1) Οι περικοπές στους μισθούς, οι καταργήσεις των δώρων και των επιδομάτων, το νέο μισθολόγιο – βαθμολόγιο, τα νέα όρια στο αφορολόγητο καθώς επίσης και οι έκτακτες εισφορές και τα διάφορα χαράτσια έφεραν σε δύσκολη οικονομική θέση όλους τους εκπαιδευτικούς και κυρίως τους νέους, απαξιωτική για το ρόλο και το έργο που καλούνται να επιτελέσουν.
- 2) Η δυνατότητα υποχρεωτικής απόσπασης των εκπαιδευτικών, εκ μέρους της διοίκησης, σε οποιοδήποτε μέρος της χώρας, σε συνδυασμό με την υποχρεωτική τριετή παραμονή των νεοδιόριστων στον τόπο του πρώτου διορισμού τους, έφερε αναστάτωση στη ζωή των εκπαιδευτικών, μεγάλωνοντας το άγχος και την αβεβαιότητα που αισθάνονται. Πλέον πραγματοποιήθηκε αλλαγή του μέτρου της υποχρεωτικής τριετίας και μετατράπηκε σε διετία αλλά πάλι υποχρεωτική. Η λύση όμως εξακολουθεί να είναι η κατάργηση στο «υποχρεωτικό» και η πριμοδότηση στο «προαιρετικό» της παραμονής στον τόπο του πρώτου διορισμού.
- 3) Οι συγχωνεύσεις και καταργήσεις σχολικών μονάδων με την ταυτόχρονη αύξηση του αριθμού των μαθητών σε κάθε τμήμα δημιουργούν μεγάλες σχολικές μονάδες και πολυπληθή τμήματα που κάνουν αδύνατη την εξατομικευμένη διδασκαλία, υποβαθμίζοντας ακόμη περισσότερο την παρεχόμενη εκπαίδευση. Αν στα παραπάνω προσθέσουμε και την κατάργηση της ενισχυτικής διδασκαλίας και της πρόσθετης διδακτικής στήριξης καταλήγουμε σε ένα αποτέλεσμα εις βάρος των παιδιών που προέρχονται από ασθενέστερες οικονομικά και κοινωνικά τάξεις.
- 4) Το ύψος των δαπανών για την παιδεία που κυμάνθηκε στα χαμηλότερα επίπεδα όλων των εποχών και για το 2012 θα κυμανθεί, ακόμα πιο χαμηλά, στο 3,39 % του προϋπολογισμού, είχε ως αποτέλεσμα η φετινή σχολική χρονιά να κυλίσει με σοβαρότατες ελλείψεις σε σχολικά βιβλία ανοίγοντας το δρόμο στην κατάργηση της δωρεάν παροχής συγγραμμάτων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

- 5) Ο θεσμός της αξιολόγησης των σχολικών μονάδων και η σύνδεση των αποτελεσμάτων με τη χρηματοδότησή τους, είναι βέβαιο ότι θα οδηγήσει την εκπαιδευτική διαδικασία σε μια προετοιμασία των μαθητών ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται στα τεστ αξιολόγησης κάτι που θα στερήσει από τους μαθητές την ουσιαστική και βαθιά γνώση την οποία θα αντικαταστήσει με επιφανειακές και πρόσκαιρες δεξιότητες.
- 6) Η έννοια του «Νέου Λυκείου» αποδείχτηκε ότι δεν είναι ούτε «Νέο» ούτε «Λύκειο» και η εφαρμογή του έχει παραπεμφθεί στο μέλλον αφού κι αυτός ακόμα ο τρόπος εισαγωγής στα ΑΕΙ και ΤΕΙ παραμένει αδιευκρίνιστος. Ωστόσο, προβλήματα παρατηρούνται στα νέα αναλυτικά προγράμματα και στα νέα σχολικά βιβλία.
- 7) Το νομοσχέδιο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση όχι μόνο δεν έλυσε προβλήματα αλλά δημιούργησε νέες κόντρες ανάμεσα στην ηγεσία του υπουργείου παιδείας και την πανεπιστημιακή κοινότητα με αποτέλεσμα το υπουργείο να επικαλείται την υποχρέωση της τήρησης της νομιμότητας εκ μέρους των πανεπιστημιακών δασκάλων αγνοώντας ουσιαστικά τους αντίθετους ισχυρισμούς περί αντισυνταγματικότητας και αναποτελεσματικότητας του συγκεκριμένου νομοσχεδίου.
- 8) Η ουσιαστική κατάργηση της δυνατότητας μετεγγραφών των φοιτητών μεταξύ των διαφόρων ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας, θα στερήσει από πολλούς υποψήφιους φοιτητές το δικαίωμα να σπουδάσουν στο αντικείμενο που επιθυμούν αφού η οικονομική τους δυνατότητα δεν θα το επιτρέπει.

Όλα τα παραπάνω οδηγούν στη βαθμιαία υποβάθμιση και απαξίωση του εκπαιδευτικού μας συστήματος κάνοντας ταυτόχρονα να μοιάζει με ειρωνεία τη διαχρονική υπόσχεση των εκάστοτε υπουργών παιδείας ότι θα χτυπήσουν την παραπαιδεία και θα ελαχιστοποιήσουν τάχα τον αριθμό των νέων που επιλέγουν κάποιο πανεπιστήμιο του εξωτερικού για να σπουδάσουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

7.1) Η ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Όταν εκδηλωθεί μία κρίση, ακολουθεί η οικονομική ύφεση. Παράλληλα αυξάνεται η ανεργία και μειώνεται το εισόδημα και οι τιμές όλων των αγαθών, μέχρις ότου η ύφεση φτάσει στο τέρμα της.

Αμέσως μετά αρχίζει η ανάκαμψη, έστω και αν οι κυβερνήσεις του κόσμου δε λάβουν κανένα μέτρο για να την προκαλέσουν. Η ανάκαμψη οφείλεται στο γεγονός ότι πολλοί (πρόσωπα ή εταιρείες) προσπαθούν να ωφεληθούν από τις χαμηλές τιμές των αξιών που τους ενδιαφέρουν, για παράδειγμα σε οικόπεδα, κτήρια, μετοχές, ομόλογα, μέσα παραγωγής, εργοστάσια ή εταιρείες που χρεοκόπησαν κ.λπ.

Έτσι προκαλείται μία ζήτηση των εν λόγω αξιών και αρχίζει η αύξηση της τιμής αυτών. Στην αρχή η ζήτηση είναι χαμηλή, σταδιακά όμως ανέρχεται, ιδίως εάν υπάρχουν τράπεζες υγιείς, οι οποίες είναι έτοιμες, να προσφέρουν δάνεια, που καλύπτουν σεβαστό μέρος των αξιών, όπου φερέγγυοι πελάτες τους θέλουν να αγοράσουν. Όταν οι μηνιαίες πωλήσεις αξιών (π.χ κατοικιών, μετοχών κ.λπ.) αναγόμενες σε ετήσιες φθάνουν στο επίπεδο των πωλήσεων προ της κρίσεως, τότε οι οικονομίες των χωρών εισέρχονται στην ανάκαμψη. Ευνόητο, βέβαια, είναι ότι με την ανάπτυξη των αγορών και την άνοδο των πραγματοποιούμενων πωλήσεων αυξάνουν και οι τιμές των αξιών.²³

7.2) ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η αντιμετώπιση της κρίσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Είναι βέβαιο ότι τα μέτρα για την αντιμετώπισή τους θα κριθούν για την αποτελεσματικότητά και αποδοτικότητά τους και θα διδάσκονται ως ορθό ή ατυχές παράδειγμα στα πανεπιστήμια για πολλά χρόνια.

Σήμερα, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η κρίση απαιτεί την υιοθέτηση του κατάλληλου μείγματος νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής και το συντονισμό σε διεθνές επίπεδο. Το κρίσιμο ερώτημα, σε συνθήκες ελεύθερης οικονομίας της

²³ Χριστόφορος Διακόπουλος, Ομ. Καθηγητής Οικονομικού Παν. Αθηνών, Περιοδ. «ΑΚΤΙΝΕΣ», αρ. 702

αγοράς, είναι πως εκείνοι που ευθύνονται για την κρίση θα πληρώσουν, χωρίς να υπάρξουν αδικαιολόγητες απώλειες στο παραγόμενο προϊόν (ΑΕΠ).

Η νομισματική πολιτική αντέδρασε με δύο τρόπους: χαλαρώνοντας τη στάση της, μειώνοντας τα επιτόκια και παρέχοντας ενέσεις ρευστότητας στο σύστημα. Παράλληλα, διατέθηκαν αφειδώς δισεκατομμύρια ευρώ, στεργλίνες, γιέν και δολάρια από τις κεντρικές τράπεζες για την παροχή ρευστότητας στην διατραπεζική αγορά καθώς οι εμπορικές τράπεζες ήταν απρόθυμες να δανείσουν η μια στην άλλη. Τα περιθώρια επιτοκίων στους δείκτες Libor και Euribor παρέμειναν σε πολύ υψηλά επίπεδα, υπογραμμίζοντας την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζών. Τα μεγαλύτερα χρηματιστήρια του πλανήτη γνώρισαν δραματικές απώλειες το 2008, κοντά ή και άνω του 50%.²⁴

Σύμφωνα με το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, παρακάτω προτείνονται τρόποι, οι οποίοι θεωρούνται απαραίτητοι, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

1) Στήριξη της αγοραστικής δύναμης των μεσαίων στρωμάτων και ενίσχυση των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων.

- Εισοδηματική ενίσχυση των χαμηλοσυνταξιούχων, χαμηλόμισθων και ανέργων
- Μείωση της φορολογίας των φυσικών προσώπων με την εφαρμογή περισσότερων κλιμακίων στη βάση μιας προοδευτικής – αναλογικής κλίμακας με τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας ώστε να μη δημιουργούνται απώλειες στα εισοδήματα των μισθωτών, ελεύθερων επαγγελματιών και συνταξιούχων από την αύξηση του πληθωρισμού.
- Γενναιόδωρη ενίσχυση των γεννήσεων και της πολύτεκνης οικογένειας
- Ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος έμμεσα με τη μείωση της παραπαιδείας και την αύξηση των δαπανών του κοινωνικού κράτους για παιδεία, υγεία, κοινωνική πρόνοια
- Προστασία των δανειοληπτών και της πρώτης κατοικίας με αναχρηματοδότηση ληξιπροθέσμων οφειλών κυρίως ευάλωτων ομάδων πληθυσμού που πλήττονται ιδιαίτερα λόγω της συγκυρίας και έχουν προβλήματα αποπληρωμής, ευνοϊκά μέτρα για την αποπληρωμή των δανείων με επιμήκυνση του χρόνου, και μείωση της ελάχιστης μηνιαίας δόσης,

²⁴ Γεώργιος Κουφάρης, (2010), «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010

- Κατάργηση πανωτοκίων με ανώτατο όριο επιτοκίου για το τελικό ύψος των δανειακών απαιτήσεων
- Ανώτατο όριο επιτοκίων των πιστωτικών καρτών

2) Στήριξη της πραγματικής οικονομίας και των Μικρο-Μεσαίων Επιχειρήσεων.

- Αύξηση των Δημοσίων επενδύσεων με κατεύθυνση την παιδεία, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας,
- τις παραγωγικές αναδιαρθρώσεις κλάδων και περιοχών που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση με στοχευμένα κίνητρα και χρηματοδότηση σε δραστηριότητες εξοικονόμησης ενέργειας και για την ανάκτηση της βιωσιμότητάς τους,
- την προώθηση περιφερειακών έργων μέσω της ΤΑ,
- άμεση προώθηση του ΕΣΠΑ με προτεραιότητα στα συγχρηματοδοτούμενα έργα (ΣΔΙΤ) υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου και οφέλους,
- ενίσχυση των ΜΜΕ με ανακατανομή πόρων από τα διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ και ενεργοποίηση πόρων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων
- στήριξη της επιχειρηματικότητας με απλούστευση των γραφειοκρατικών διαδικασιών και τη χρήση των νέων τεχνολογιών

3) Αντιμετώπιση της ανεργίας με τη στήριξη της απασχόλησης και την επιδότηση της εργασίας αντί μόνο την επιδότηση των ανέργων.

- Στήριξη των επιχειρήσεων που διατηρούν τις θέσεις εργασίας με κίνητρα και
- Χρήση επιδοτήσεων για κάθε νέα θέση εργασίας
- Ενίσχυση της κοινωνικής εργασίας με πλήρη δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης για στήριξη ανέργων και απολυμένων σε τομείς που έχουν ανάγκη από ανθρώπινο δυναμικό όπως εργασία στο περιβάλλον, κοινωνική πρόνοια, σε ΤΑ κλπ
- Ενίσχυση των επιδομάτων ανεργίας
- Άμεση διοχέτευση του ΕΣΠΑ στις ΜΜΕ για τη στήριξη της αγοράς και της ρευστότητας.

4) Δημοσιονομική εξυγίανση και σταθερότητα

- Εξορθολογισμό και αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών .Όσο σημαντική είναι η μείωση των ελαστικών καταναλωτικών δαπανών που οδηγούν σε σπατάλη του δημόσιου χρήματος, τόσο σημαντική είναι η αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων με κατεύθυνση τα συγχρηματοδοτούμενα έργα που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας,
- Γενικευμένη εφαρμογή της τεχνολογίας με στόχο ένα αποτελεσματικό ελεγκτικό μηχανισμό για τον έλεγχο της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας. Να προχωρήσει το συντομότερο η διασταύρωση εσόδων και δαπανών για όλα τα στοιχεία. Οι τακτικοί φορολογικοί έλεγχοι των επιχειρήσεων να γίνονται μόνο ύστερα από διασταύρωση και έγκριση από τις Κεντρικές υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών και όχι μόνο με απόφαση της τοπικής ΔΟΥ,
- Αύξηση της φορολογίας από προσόδους κεφαλαίου που διανέμονται (μερίσματα) και μείωση της έμμεσης φορολογίας με στόχο την αντιστροφή της σχέσης αμέσων / εμμέσων φόρων ,
- Φορολόγηση της μεγάλης ακίνητης περιουσίας συμπεριλαμβανομένης και της εκκλησιαστικής περιουσίας στο πλαίσιο επιχειρηματικής δραστηριότητα της.

5) Μεταρρύθμιση του Φορολογικού Συστήματος

- Κατάρτιση Προγραμματικών Προϋπολογισμών ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα, η διαφάνεια και η λογοδοσία στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος όπως επιτάσσει το σύνταγμα της χώρας, Θεωρείται ότι είναι πλέον πρόσφορος χρόνος για τη συνολική δομική αλλαγή του φορολογικού συστήματος , η οποία πρέπει να κινηθεί έξω από τη λογική του εξωραϊσμού του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου ώστε το φορολογικό σύστημα να καταστεί βασικός μηχανισμός ανάπτυξης και αναδιανομής του εισοδήματος. Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο διαμορφώθηκε κάτω από το βάρος των δημοσιονομικών προβλημάτων, επέτεινε τα πολύπλοκα γραφειοκρατικά προβλήματα και αύξησε τη φοροδιαφυγή. Η αύξηση της φοροδιαφυγής δημιούργησε με τη σειρά της, μείωση των εισπράξεων και κενό στον Προϋπολογισμό. Η ανάγκη για την αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος πηγάζει από το γεγονός ότι το ισχύον σύστημα έχει γίνει πολύπλοκο, με μεγάλο κόστος διαχείρισης, είναι άδικο στην κατανομή των φορολογικών βαρών, δημοσιονομικά αναποτελεσματικό, που αδυνατεί να

εξαλείψει το έλλειμμα και να μειώσει δραστικά το ενοποιημένο χρέος, της Γενικής Κυβέρνησης. Νοσεί από εκτεταμένη φοροδιαφυγή, καρκινοβατεί στην είσπραξη βεβαιωμένων χρεών και γενικά, δεν ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες της οικονομίας και του έλληνα πολίτη.

- Έλεγχος υλοποίησης του Προϋπολογισμού. Το εθμικό γεγονός του ετήσιου προϋπολογισμού εκτός των άλλων αποδεικνύεται και από την απουσία μηχανισμών ελέγχου. Η επανειλημμένη και για τέταρτη φορά αναθεώρηση της εκτίμησης του ελλείμματος, για το 2008 αλλά και στις προβλέψεις, για το 2009, το οποίο, για το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους διαμορφώθηκε σε 1,9 δις, εκτός πλαισίου του προϋπολογισμού, καθώς και η υπέρβαση των ετήσιων δανειακών αναγκών, καταδεικνύει την ανάγκη τακτικού και συστηματικού ελέγχου υλοποίησης του. Η εκάστοτε κυβέρνηση οφείλει να δίνει στη δημοσιότητα κάθε στοιχείο, για την πορεία των εσόδων και εξόδων και για την πορεία υλοποίησης του προϋπολογισμού, σε μηνιαία βάση από επιτροπή, στην οποία να συμμετέχουν επιστήμονες και κοινωνικοί φορείς με τη σύνταξη διμηνιαίας έκθεσης, με παρατηρήσεις, στις οποίες οι αρμόδιοι υπουργοί και υπηρεσίες οφείλουν να απαντούν σε εύλογο χρόνο.

6) Κρατικός παρεμβατισμός και αυστηρό πλαίσιο εποπτείας και ελέγχου του Χρηματοπιστωτικού συστήματος, ενίσχυση της ρευστότητας στην αγορά

- Ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, με αύξηση του μετοχικού τους κεφαλαίου
- Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, σε ένα νέο διεθνές πλαίσιο, που θα ρυθμίζει τη χρηματοπιστωτική λειτουργία,
- Πλήρη δημόσιο έλεγχο της Εθνικής Τράπεζας και την ενίσχυση του ρόλου του δημοσίου στο ΤΤ και την Αγροτική Τράπεζα, ώστε με ένα ισχυρό πυλώνα δημοσίου μετοχικού ενδιαφέροντος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα να ενισχυθεί η παρέμβαση του δημοσίου, στη χρηματοπιστωτική λειτουργία και την κατανομή των πόρων, στην ανάπτυξη της πραγματικής οικονομίας

- Ενίσχυση της συμμετοχής του δημοσίου στην Εθνική τράπεζα, για τη δημιουργία ισχυρού πυλώνα δημοσίου ενδιαφέροντος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα
- Διαφάνεια στις συναλλαγές τιτλοποιημένων προϊόντων και ανάπτυξη των οργανωμένων αγορών
- Έλεγχο των χρηματοοικονομικών προϊόντων υψηλής περιπλοκότητας, ώστε η ύπαρξη τους να δικαιολογείται για αντιστάθμιση κινδύνων από συναλλαγές στη πραγματική οικονομία και όχι για τη παραγωγή προμηθειών και την παραπέρα χρηματοδότηση της χρηματοοικονομικής κερδοσκοπικής δραστηριότητας
- Οι οργανισμοί αξιολόγησης χρηματοοικονομικών προϊόντων, εφόσον προσφέρουν πληροφόρηση και εκτιμήσεις στο κοινό είναι δημόσια αγαθά και για αυτό θα πρέπει να έχουν δημόσιο χαρακτήρα και να εποπτεύονται από τις εποπτικές αρχές
- Αυστηρό κανονιστικό πλαίσιο για την εταιρική διακυβέρνηση των τραπεζών
- Οι ροές των κεφαλαίων είναι διεθνείς, άρα ένα νέο πλαίσιο κανόνων και αρχών προϋποθέτει διεθνή συνεργασία. Ακόμη το μέγεθος, και η έκταση της χρηματοπιστωτικής κρίσης επιβάλλει τη συνεργασία, για τη δημιουργία ενιαίου εποπτικού πλαισίου και ευρωπαϊκού οργανισμού, για τον έλεγχο και την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Νομοθετική κατάργηση όλων των χρεώσεων, που έχουν κριθεί καταχρηστικές και παράνομες από τα δικαστήρια
- Κατάργηση των λεγομένων εισπρακτικών εταιρειών ή τουλάχιστον, η δημιουργία και η λειτουργία τους να υπαχθεί στον εποπτικό έλεγχο των αρχών εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος,
- Ενίσχυση της ρευστότητας της πραγματικής οικονομίας μέσω του ΤΕΜΠΕ ή μέσω ειδικού Ταμείου αναχρηματοδότησης των επιχειρήσεων

7.3) Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΗΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΜΙΑ ΧΩΡΑ

Προκειμένου οι Έλληνες πολίτες να έχουν πρόσβαση σε καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας και υψηλά εισοδήματα, και αυτό να συμβαίνει σε βιώσιμη βάση, η οικονομία πρέπει να είναι ανταγωνιστική.

Αν η οικονομία δεν είναι ανταγωνιστική και τα εισοδήματα εξακολουθούν να είναι υψηλά, αυτό απαραίτητα σημαίνει ότι χρήματα εισρέουν από το εξωτερικό υπό μορφή

μεταβιβάσεων (π.χ. από την ΕΕ) ή εξωτερικού δανεισμού. Και στις δύο περιπτώσεις, τα υψηλά εισοδήματα δεν είναι βιώσιμα, διότι οι μεταβιβάσεις της ΕΕ δεν θα υφίστανται για πάντα και ο εξωτερικός δανεισμός συνεπάγεται χαμηλά εισοδήματα στο μέλλον.

Οι επιδόσεις της Ελλάδας την τελευταία δεκαετία αποδεικνύουν τη σημασία της ανταγωνιστικότητας. Ο Πίνακας 4 παρουσιάζει τη μέση ανάπτυξη του πραγματικού ΑΕΠ την περίοδο 2000-8, την αλλαγή του ποσοστού ανεργίας κατά την ίδια περίοδο, και την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας το 2002 και το 2008. Το πραγματικό ΑΕΠ προκύπτει από το ΑΕΠ λαμβάνοντας υπόψη τον πληθωρισμό, δηλ. υποθέτοντας ότι οι τιμές το 2008 ήταν οι ίδιες με το 2000. Η ανταγωνιστικότητα υπολογίζεται βάσει του αριθμού των 27 χωρών της ΕΕ των οποίων ο δείκτης ανταγωνιστικότητας σύμφωνα με το Διεθνές Οικονομικό Φόρουμ υπερβαίνει αυτόν της Ελλάδας.

Πίνακας 10: Ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα κατά τη δεκαετία του 2000 (Πηγή: Eurostat, ΟΟΣΑ, WEF)

	Μέση ανάπτυξη του πραγματικού ΑΕΠ, 2000-8	Αλλαγή του ποσοστού ανεργίας, 2000-8	Κατάταξη με βάση την ανταγωνιστικότητα μεταξύ των 27 χωρών της ΕΕ το 2002	Κατάταξη με βάση την ανταγωνιστικότητα μεταξύ των 27 χωρών της ΕΕ το 2008
Ελλάδα	3,9%	-4,0	17	26
Μέσος όρος των 27 χωρών της ΕΕ	2,0%	-2,2	14	14

Κατά τη χρονική περίοδο 2000-8, η Ελλάδα αύξησε το ΑΕΠ της με ρυθμό διπλάσιο του μέσου όρου των 27 χωρών της ΕΕ και μείωσε το ποσοστό της ανεργίας με επίσης διπλάσιο ρυθμό. Η ταχεία αύξηση του ΑΕΠ αντικατοπτρίστηκε και στα εισοδήματα, τα

οποία αυξήθηκαν ταχύτερα στην Ελλάδα από ότι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Όπως όμως έγινε σαφές κατά την πρόσφατη κρίση, αυτός ο ρυθμός ανάπτυξης δεν ήταν βιώσιμος διότι δεν οφειλόταν σε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Πράγματι, η ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας, η οποία ήταν ήδη χαμηλή εντός της ΕΕ στην αρχή της τελευταίας δεκαετίας, μειώθηκε ακόμη περισσότερο. Για παράδειγμα, το 2002, οκτώ χώρες στην ΕΕ των 27 μελών ήταν λιγότερο ανταγωνιστικές από την Ελλάδα. Το 2008, υπήρχε μόνο μία (η Βουλγαρία).

Η ανάπτυξη και η δημιουργία θέσεων εργασίας την περίοδο 2000-8 οφειλόταν κυρίως στα χρήματα που δανειζόταν οι κυβερνήσεις από το εξωτερικό και με τα οποία τροφοδοτούσαν την οικονομία. Πιο συγκεκριμένα, κάποια από τα χρήματα αυτά δαπανήθηκαν σε δημόσιες υποδομές, προκαλώντας έτσι αύξηση της δραστηριότητας και δημιουργία θέσεων εργασίας στον κατασκευαστικό κλάδο. Η ανάπτυξη και η δημιουργία θέσεων εργασίας μεταφέρθηκαν και σε άλλους τομείς της οικονομίας, καθώς όσοι απολάμβαναν αυξημένα εισοδήματα ξόδευαν περισσότερο σε άλλα αγαθά και υπηρεσίες. Για παράδειγμα, όσοι απασχολούνταν στον κατασκευαστικό κλάδο μπορούσαν να ξοδεύουν περισσότερα χρήματα σε διακοπές, αυξάνοντας έτσι τη δραστηριότητα και δημιουργώντας θέσεις εργασίας στον τουριστικό κλάδο, και ούτω καθεξής.

Ο εξωτερικός δανεισμός δεν αποτελεί πλέον επιλογή για την Ελλάδα. Η χώρα πρέπει να αποπληρώσει το χρέος της. Το γεγονός αυτό προκαλεί μεγάλη ανησυχία, δεδομένου ότι η διαδικασία που περιγράφηκε στην προηγούμενη παράγραφο μπορεί να αντιστραφεί, δηλ. να σημειωθεί συρρίκνωση των θέσεων εργασίας και των εισοδημάτων για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Η αρνητική ανάπτυξη έχει ξεκινήσει ήδη: για παράδειγμα, το πραγματικό ΑΕΠ συρρικνώθηκε το 2009.

Η μόνη λύση για την αποφυγή μιας παρατεταμένης κρίσης στην Ελλάδα και για την αύξηση των εισοδημάτων σε βιώσιμη βάση, έγκειται στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Το μόνο πλεονέκτημα που προκύπτει από την απογοητευτικά χαμηλή ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας είναι ότι υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης και ανάπτυξης.²⁵

²⁵ www.greekeconomistsforreform.com

7.4) ΤΡΟΠΟΙ ΓΙΑ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΕΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μία οικονομία είναι ανταγωνιστική όταν επιτρέπει στις επιχειρήσεις και στους εργαζόμενους να είναι παραγωγικοί. Όταν η παραγωγικότητα είναι υψηλή, οι επιχειρήσεις μπορούν να πληρώνουν υψηλούς μισθούς, και έτσι τα εισοδήματα είναι υψηλά. Επιπλέον, η οικονομία είναι σε θέση να προσελκύσει επενδύσεις από ξένες επιχειρήσεις, γεγονός που δημιουργεί περισσότερες θέσεις εργασίας και αυξάνει περαιτέρω τα εισοδήματα.

Ο κύριος παράγοντας που καθορίζει την ανταγωνιστικότητα είναι το σύνολο των κανόνων που διέπουν τη λειτουργία των αγορών. Αυτοί οι κανόνες πρέπει να προωθούν τον ανταγωνισμό, τις επενδύσεις και την επιχειρηματικότητα. Κανόνες που έχουν σχεδιαστεί καλά και εφαρμόζονται αυστηρά μπορούν να καταστήσουν μία χώρα ανταγωνιστική και εύπορη.

Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας δεν οφείλεται στην έλλειψη κανόνων. Πράγματι, η Ελλάδα κατατάσσεται στις χώρες με το πιο περιοριστικό ρυθμιστικό πλαίσιο. Πολλές από τις ρυθμίσεις δημιουργούν σοβαρά εμπόδια στον ανταγωνισμό, τις επενδύσεις και την επιχειρηματικότητα και πρέπει να καταργηθούν. Παράλληλα, οι λίγες ρυθμίσεις που προωθούν την εύρυθμη λειτουργία των αγορών δεν εφαρμόζονται όσο αυστηρά απαιτείται. Αυτό πρέπει επίσης να αλλάξει.

Ένας πρόσθετος λόγος είναι η απροθυμία λήψης μεταρρυθμίσεων, γεγονός το οποίο οφείλεται εν μέρει σε πολιτικές πιέσεις από μειοψηφίες, που θα ζημιωθούν από συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις. Για παράδειγμα, ρυθμίσεις που απαγορεύουν την είσοδο σε έναν βιομηχανικό κλάδο ή επάγγελμα και ως εκ τούτου εμποδίζουν τον ανταγωνισμό, ωφελούν τις επιχειρήσεις του συγκεκριμένου κλάδου ή τα μέλη αυτού του επαγγέλματος, διότι τους επιτρέπουν να χρεώνουν υψηλές τιμές. Επομένως, οι εκπρόσωποι του κλάδου ή του επαγγέλματος ασκούν πολιτικές πιέσεις, ώστε να διατηρηθεί το υπάρχον ρυθμιστικό πλαίσιο.

Επιπρόσθετος λόγος για τον οποίο η μεταρρύθμιση του ρυθμιστικού πλαισίου δεν αποτελεί προτεραιότητα στην πολιτική ατζέντα είναι ότι το ευρύτερο κοινό δεν έχει κατανοήσει πλήρως τα πλεονεκτήματά της. Αυτό συμβαίνει, διότι, επικρατεί η αντίληψη ότι οι αγορές πρέπει να λειτουργούν κάτω από ένα πολύ περιοριστικό ρυθμιστικό πλαίσιο, γιατί προκαλούν ανεπιθύμητα αποτελέσματα όταν λειτουργούν πιο ελεύθερα.

Σε συνδυασμό με τη θέσπιση σωστών κανόνων λειτουργίας των αγορών, απαραίτητο συστατικό για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας είναι ένα μορφωμένο εργατικό δυναμικό: με αυτόν τον τρόπο αυξάνεται η παραγωγικότητα των υπαρχουσών επιχειρήσεων και προσελκύονται νέες, ιδιαίτερα όσες απασχολούνται στον τομέα των προηγμένων τεχνολογιών και δραστηριοτήτων υψηλής ανάπτυξης.

Μία βελτίωση στην παιδεία θα αποφέρει καρπούς μόνο αν συνδυαστεί με μεταρρύθμιση του ρυθμιστικού πλαισίου που θα διευκολύνει τη λειτουργία επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Σε διαφορετική περίπτωση, οι επιχειρήσεις προηγμένων τεχνολογιών και υψηλής ανάπτυξης δεν θα δραστηριοποιηθούν στην Ελλάδα αλλά αντί αυτού πολλοί Έλληνες που θα εργάζονταν σε τέτοιες επιχειρήσεις θα μεταναστεύσουν στο εξωτερικό.

Η προσέλκυση επιχειρήσεων (μέσω της μεταρρύθμισης του ρυθμιστικού πλαισίου) θα εμποδίσει τη μετανάστευση εξειδικευμένου δυναμικού από την Ελλάδα ενώ παράλληλα θα έχει ως αποτέλεσμα την επιστροφή μορφωμένων Ελλήνων που μετακινήθηκαν στο εξωτερικό αναζητώντας καλύτερες ευκαιρίες για την καριέρα τους.²⁶

²⁶ www.greekeconomistsforreform.com

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι οικονομικές πολιτικές των τριών τελευταίων δεκαετιών, έφεραν την Ελλάδα στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν σε άλλες χώρες πολλά χρόνια νωρίτερα, στην Ελλάδα συνεχώς αναβάλλονταν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να βρεθεί με ένα μη παραγωγικό δημόσιο τομέα, ένα αναποτελεσματικό σύστημα συλλογής φόρων, ένα μη βιώσιμο συνταξιοδοτικό σύστημα και με μία χαμηλή ανταγωνιστικότητα, που συνεχώς και μειώνεται.

Υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις στην παιδεία, με τους νέους να αντιμετωπίζουν δυσκολίες κατά την είσοδο τους στην αγορά εργασίας, καθώς το ρυθμιστικό πλαίσιο αποθαρρύνει τις επενδύσεις και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Κατά συνέπεια, αν η Ελλάδα δεν μεταρρυθμίσει άμεσα την οικονομία της, υπάρχει κίνδυνος ένα μεγάλο μέρος της νέας γενιάς, να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό, χάνοντας με αυτόν τον τρόπο δημιουργικά και επιχειρηματικά άτομα.

Ωστόσο, με τη τρέχουσα κατάσταση στην Ελλάδα υπάρχει περιθώριο βελτίωσης, έχοντας ως εργαλείο συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις ,που θα επιτρέψουν στη χώρα να ανακτήσει το χαμένο έδαφος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεώργιος Κουφάρης,(2010) , «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010
- European Commission, (2009) , «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. Pp.1-87, Tab. Graph. Bibliogr
- «DEBTOCRACY, ΧΡΕΟΚΡΑΤΙΑ», 2011, εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ
- (<http://tritimatia.blogspot.com/2011/08/1929.html>, της Μαρίας Μαθιοπούλου
- <http://el.wikipedia.org/wiki>
- http://www.enthesis.net/index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesis5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3
- http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economyagor_2_08/01/2005_129547
- Τάκης Κατσιμάρδος, Ημερήσια, 02/04/2010
- <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22767&subid=2&pubid=63615838>
- Χριστόφορος Διακόπουλος, Ομ. Καθηγητής Οικονομικού Παν. Αθηνών, Περιοδ. «ΑΚΤΙΝΕΣ», αρ. 702
- <http://www.oe-e.gr/oe/>
- <http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/>
- Εφημερίδα «ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ»
- <http://www.naftemporiki.gr/>
- www.greekeconomistsforreform.com